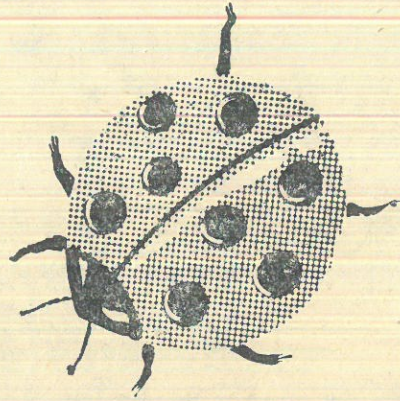

1966 yılı
Sizce
Uğur Getirecektir

YENİ YILDA

12
MİLYON

büyükçekilişlere iştirâk için
Bütün Tasarruflarınızı
T.C. Ziraat Bankasında toplayınız.

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın: 7615 - A - 33-92)

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

AĞUSTOS 1966

İÇİNDEKİLER :

«Kalevela» Üzerine	Mehmet ÖNDER
Sait Faik'in Yazılarında Argo	Muzaffer UYGUNER
Şavşat'ta Yiğili Yayla ve Satıl-El Kalesi	M. Âdil ÖZDER
Çınlar Hakkında Birkaç Söz	Refik MUZAFAR - Basir GAFAR
Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü (2)	Cahit ÖZTELLİ
Konya Divleği	Celâlettin KİŞMİR
Saz Şairleri : Sorgunlu Âşık Demli	Mahmut İŞİTMAN
Balıkesir'de Kıstı Altını ve Giyim	Kemal ÖZER
Gemerek'ten Atasözleri	M. Güner DEMİRAY
Konya'da Yapılacak Olan Âşıklar Bayramı	T. F. A.
Refahiye Folkloruna Toplu Bakış	Bahaettin ŞEKER
Bucak İlçesinde Arzu ile Kamber Hikâyesi (2)	Şener YÜCE
Halk Oyunları: Kuruluşları Çalışmaları	Bora HİNÇER
Kandıra'dan Masallar: Çobanla Köpeği	Numan KARTAL

DERGİMİZ 18 YAŞINDA — BİZE GELEN KİTAPLAR...

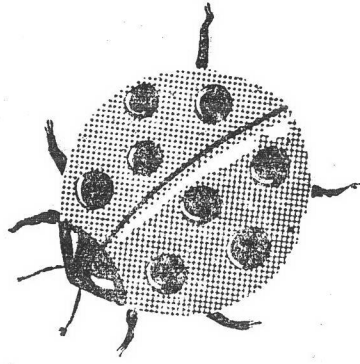
Sayı : 205

Kuruş : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

24 Ekim 1966
1966 yılı
Siz
Uğur Getirecektir

YENİ YILDA

12
MİLYON

büyükçekilişlere iştirak için
Bütün Tasarruflarınızı
T.C. Ziraat Bankasında toplayınız.

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basım: 7615 - A - 33-92)

265
24 EKİM 1966
TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI
AĞUSTOS 1966
İÇİNDEKİLER:
1. «Kalevela» Üzerine Mehmet ÖNDER
2. Sait Faik'in Yazılarında Argo Muzaffer UYGUNER
3. Şavşat'ta Yığılı Yaylâ ve Satıl-El Kalesi M. Âdil ÖZDER
4. Çınlar Hakkında Birkaç Söz Refik MUZAFAR - Basir GAFAR
5. Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü (2) Cahit ÖZTELLİ
6. Konya Divleği Celâlettin KİŞMİR
7. Saz Şairleri : Sorgunlu Âşık Demli Mahmut İŞİTMAN
8. Balıkesir'de Kıstı Altını ve Giyim Kemal ÖZER
9. Gemerek'ten Atasözleri M. Güner DEMİRAY
10. Konya'da Yapılacak Olan Âşıklar Bayramı T. F. A.
11. Refahiye Folkloruna Toplu Bakış Bahaettin ŞEKER
12. Bucak İlçesinde Arzu ile Kamber Hikâyesi (2) Şener YÜCE
13. Halk Oyunları Kuruluşları Çalışmaları Bora HINÇER
14. Kandıra'dan Masallar: Çobanla Köpeği Numan KARTAL
DERGİMİZ 18 YAŞINDA — BIZE GELEN KİTAPLAR...
Sayı : 205 Kuruş : 100
T.C. ZİRAAT BANKASI
İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AĞUSTOS 1966

İÇİNDEKİLER:

1. «Kalevela» Üzerine Mehmet ÖNDER
2. Sait Faik'in Yazılarında Argo Muzaffer UYGUNER
3. Şavşat'ta Yığılı Yaylâ ve Satıl-El Kalesi M. Âdil ÖZDER
4. Çınlar Hakkında Birkaç Söz Refik MUZAFAR - Basir GAFAR
5. Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü (2) Cahit ÖZTELLİ
6. Konya Divleği Celâlettin KİŞMİR
7. Saz Şairleri : Sorgunlu Âşık Demli Mahmut İŞİTMAN
8. Balıkesir'de Kıstı Altını ve Giyim Kemal ÖZER
9. Gemerek'ten Atasözleri M. Güner DEMİRAY
10. Konya'da Yapılacak Olan Âşıklar Bayramı T. F. A.
11. Refahiye Folkloruna Toplu Bakış Bahaettin ŞEKER
12. Bucak İlçesinde Arzu ile Kamber Hikâyesi (2) Şener YÜCE
13. Halk Oyunları Kuruluşları Çalışmaları Bora HINÇER
14. Kandıra'dan Masallar: Çobanla Köpeği Numan KARTAL

DERGİMİZ 18 YAŞINDA — BIZE GELEN KİTAPLAR...

Sayı : 205

Kuruş : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Yeni

TURİST
TURİST
TURİST
TURİST
TURİST
TURİST

KARADENİZ

T. C. TEKEL İDARESİ

TURİST ÇAYI

ÇAYI

TURİST
TURİST

(Basım: 16723 — 93)

AĞRILARINA KARŞI

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN

4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir.

(Yeni Ajans: 5972 — 95)

Beşiktaş, 26.8.1966

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HINÇER

No. 205

AĞUSTOS 1966

YIL : 18 — CİLT : 10

„KALEVALA,, ÜZERİNE

Yazan: Mehmet ÖNDER

Destanlar, bir milletin uyanışı, ülküsü, millî heyecan ve sesidir. Bunun için ki, milletler destanlarıyla övünürler.

«Kalevala» da bir Fin destanıdır. Geçen yüzyılın başında Dr. Elias Lönnrot e- liyle, Fin halkının ağızından derlenmiş ve ilk olarak 1835 yılında yayınlanmıştır. De- falarca baskısı yapılan bu tanınmış des- tanın tamamı, 22,800 mısradır.

Şimdi bu destan, Fince aslından dili- mize çevrilmiş bulunuyor. (1) Fin dilini, dstandaki halk ağzı ve özel deyimleriyle, ana dili olarak iyi bilen Lâle Obuz, eşi Muammer Obuz'la birlikte, bu çeviriyi ger- çekten başarıya ulaştırdılar.

«Kalevala» yı, birkaç runo'yu (bö- lüm) dilimize çevirmekle, bize ilk tanıtan Ömer Seyfettin olmuş, lise edebiyat ki- taplarının destanlar bölümünde ise, diğer milletlerin destanları arasında, birkaç

(1) Lâle Obuz - Muammer Obuz : Kalevala (Fin destanı, Runo 1 - 25). 332 sayfa, 15 lira, Ankara, 1965.

cümlecik bilgi verilmekle yetinilmiştir.

1945 yılında, Tahir Alangu, destanın konusunu özetleyen küçük bir broşür ya- yınlanmış, sanırım bundan sonra, bu konu ile ilgilenen olmamıştır. (Bu etüd, daha evvel «Yeni Türk» dergisinde tefrika e- dilmişti).

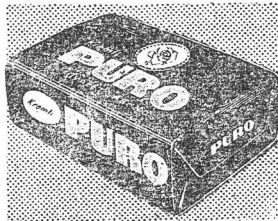
Halbuki «Kalevala» da Türk millî destanlarının etkilerini, epik havasını bul- mak, Orta Asya'dan Kuzey Avrupa'ya Baltık ülkelerine göçen bir havmin, uzun yüzyıllar törelerini nasıl yitirmeden ya- şattıklarını izlemek mümkün olmaktadır. Destanın birçok runo'ları Dede Korkut'u, hattâ Ergenekon'u hatırlatmakta, destanda Ortaasya totemizm ve şamanizm'inin iz- leri belirli şekilde görülmektedir. Destan çevirisi bu yönden de, ilginç ve araştı- rıncılar için önemlidir.

«Kalevala» yı aslındaki ahengini ve tam anlamını da muhafaza ederek terniz, pürüzsüz bir Türkçe ile bize veren Lâle Obuz ve Muammer Obuz çiftini bu başa- rılarından dolayı tebrik ederiz.

cildi temizler... besler... korur... çiçek gibi taze ve kadife gibi yu- muşak yapar... cazibe ve güzelliğinizi artırır.

**BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU**

Terkibinde krem has- saları bulunan PURO TUVALET SABUNU

100 DE 100 SAFTIR

(Yeni Ajans: 5971 — 94)

Ağır Folklor Araştırmaları,

Araştırmalar : Ağuştos 1966, Yıl 18, C:10, S: 209,

Sait Faik'in Yazılarında Argo

si 4150-4151

Yazan: Muzaffer UYGUNER

Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi'ye göre, argo sözcüğü fransızcadan dilimize geçmiş olup, aslı «argot» dur. Burada, argo için, «aynı meslek veya aynı topluluk sınıfı arasında kullanılan özel anlam» tanımını buluruz. Mecazî olarak da «külhanbeylerin kullandığı söz veya deyim» olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Türkçe Sözlük de bunları benimsemiştir. Demek oluyor ki argo, henüz edebiyata girmemiş sözdür.

Sait Faik'in kitaplarına giren hikâye ve röportajları gözden geçirildiğinde, çeşitli meslek veya topluluğun kullandığı sözlerin kullanıldığını görürüz. Argo hakkında daha fazla bilgi vermeden, Sait Faik tarafından kullanılmış argo sözleri göstermek istiyoruz. Daha fazla bilgi almak isteyenler için Ferit Develioğlu'nun **Türk Argosu** adlı kitabını salık veririz.

Sait Faik'in kitaplarının yayım tarihlerini esas alarak, kullandığı argo sözleri aşağıda veriyoruz: Sözlerin yanındaki rakamlar sayfa numaralarıdır ve yanında rakam olmayan söz ise, kendinden sonra gelen sözün sayfasında aranmalıdır.

1. Semaver:

Köftehor (60), kaltak (141, 142).

2. Sarnıç:

Bıçkın (34), moruk (69), kodes (79), patakoz, papel, kereste (95), gebermek (106),

3. Şahmerdan:

Vira (8, 9), bando (8, 10), haspa (17, 31), çakıştırmak (36), kenef (38), papel (81, 106), teneke mahalesi (106), çorbacı (107, 109).

4. Birtakım İnsanlar (Medarı Maişet Motoru):

Tüymek, saloz, kösele, çakmak (5), civıtmak (10), kırmak, tüymek, filizkırın (19), ekşimek (20), gaco (71), papel «72», tıngır (73), kodese tıkmak, zıbmak (117) motor, faço, tıngır (119), zilliyi kırmak (122).

5. Lüzumsuz Adam:

Lop incir (9), düzmek (19), kalantör (23), şopar (31), panganot (33), pangan

şopar (36), çergi (37), parlak (40), aşır-mak (44), üniformalı (48), saloz (50), tepelemek (51), ulan, ırıb (56), parlak (68), kancık (73), hıyar, aftos (101), afili (102) gebermek (108), atmasyon (114),

6. Şimdi Sevişme Vakti:

Bıçkın (46),

7. Mahalle Kahvesi:

Gebertmek (7), okutmak (49), papel jargon (69), barba (70), bıçkın (90), damlamak (92), harman olmak, tıngır, uçlanmak (tıngırın varsa uçlan) (100), dikizlemek (105), barut (106).

8. Havada Bulut:

Herif (6), kaçık (7), çirkef, sökmek (52), bobstil (53), kurabiye (63), civıtmak (67), moruk (68), civıtmak, hırbo, torpil (70), yamamak (75), papel (88), tıkmamak (100).

9. Kumpanya:

Patiskayı ıslatmak (7), abayı yakmak (6), zıprı, demlenmek (13), piyazlamak (15), akasya tohumu, zıkkımlanmak, tır-tıllı (25), kırtipil (30), kopuk (33), avanak (34), hurt (35), boynuzlu (66), sermek (103), dolmak (104).

10. Havuz Bası:

Racon, file etmek, ku, fiks, floş ruvayyal, kare (12), vido (13), afili (41), patagoz, tumba; dikiz (42); yutmak (61); bıçkın (78), pumba, civci (91), tahtalıköy cartayı çekmek, zil, nalları dikmek, kalıbı dinlendirmek (92), hıyar (95), palas pandıras (96), zılgıtı yemek, bıçkın (102).

11. Son Kuşlar:

Papel (23), dikizlemek (50), kaçık (70), zil (74), zilliyi kırmak, millet (76), matrak (85), dırlanmak, zırlamak (88), bok (91), papel (103),

12. Kayıp Aranyor:

Temizci (5), tumba, moruk, devrası (6), bok (7), haspa (11), şıllık (14), hıyar «17», boynuz (19), koltuk meyhanesi (26), kay-tarmak (28), kırıştırmak (29), alesta (47), damlamak (64), kusura banya (84), man-yat, köftehor, alamana (86), aftos (102).

13. Alemdağda Var Bir Yılan:

Atmak (3), kıyak (5), moruk, damla-

Yer Adlarına İlişkin Söylentiler :

Şavşat'ta Yiğili Yayla ve Satıl - El Kalesi

Yazan: M. Adil ÖZDER

Dergimizin Nisan 1966 da çıkan Artvin Özel Sayısında, Artvin Folklor Konularını başlıklı bir yazı sunmuştuk. O derlemenin «Yer adlarına ilişkin Efsaneler» bölümünde adını anmadığımız konulardan, bir yayla ve bir kale üstüne söyle-negelmiş bir halk rivayetini burada ele alıyoruz.

Artvin'in Şavşat, Ardanuç ve Kars ilimizin Ardahan ilçeleri arasında Yalnız-Çam (yerli ağızla: Yalağuz-Çam) sıradağları uzanır. Bu dağların geniş yaylaklarında **Bilbilân** ile **Yiğili** yaylaları ünlüdür. Doğu yanı **(Cancak, kuzey - doğusu Kürdevan (3005 m.) dağlarıyla çevrilen bu yaylalara yazın gündönümü başlangıcında «yaylacı» lar mal-davarlarıyla çıkarlar. Artvin, Ardanuç, Şavşat ve Borçka köy-**

mak (11), bıçkın (12), babalık (65), tüymek, yutmak (68), modistra, bobstil, arakçı (98).

14. Az Şekerli:

Halt (6), sökmek (7); kodoş (9); tabanvay (58), dehlelemek (83),

15. Tüneldeki Çocuk:

Dikizlemek (5), it (23), sallapaçı (41), metelik (48), karakorcolos (73), üzüm suyu, arpa suyu (74),

16. Mahkeme Kapısı:

Keyif olmak, toka etmek (6), çakmak (7), papel (22), usturuplu (24), kilefte etmek (41), papel (66), sızdırmak (70), kaşarlanmak (82),

Bizim çıkarabildiğimiz argo bilânçosu budur: Semaver'de 2, Sarnıç'ta 7, Şahmerdan'da 8, Birtakım İnsanlar'da 18, Lüzumsuz Adam'da 19, Şimdi Sevişme Vakti'nde 1, Mahalle Kahvesi'nde 13, Havada Bulut'ta 14, Kumpanya'da 15, Havuz Bası'nda 23, Son Kuşlar'da 10, Kayıp Aranyor'da 19, Alemdağda Var Bir Yılan'da 11, Az Şekerli'de 5, Tüneldeki Çocuk'ta 7, Mahkeme Kapısı'nda ise 8 olmak üzere 160 dir.

Görülüyor ki Sait Faik'in argo sözlüğü, sınıldığı kadar geniş değildir. Belki bu rakama biraz daha eklenti yapılabilir.

lerinden başka, Hopa - Hemşenli'leri ve ayrıca «Kara-çadırlı» denilen koyuncular, ötedenberi tapulu olduklarını söyledikleri bu yaylalarda yaz aylarının tadını çıkarırlar.

Tarih, folklor, etnoğrafya konuları yönünden Artvin'in zengin ilçelerinden biri de Şavşat'tır. Bu ilçemiz, Osmanlılar çağında eski Sancakbeylikleri merkezlerinden biriydi. Günümüzde merkez kasabasının bir mahallesi olan **Satıl/Satıl-El** (1926 dan sonra adı: Söğütlü) de tarihi bir kale de bulunuyor. Bu Satıl-kalesi, kasaba ortasından akan **Tigrat-kanklıyet** birleşik suları ile, Mirya bucağı kesimindeki Mansurat - Arsiyan - Cengelek yaylalarından gelen büyükçe bir dere suyunun kavşagında kurulmuştur. Tarihî «Tokhar/Tukharis», «Cepta» ve «Bilbilvan» (şimdiki adı: Hanlı köyü) kaleleri de Satıl - Kale'nin yakın komşularıdır.

«Yiğili» adının, aynı yayla üzerinden Satıl kalesine akın yapan İslâm askerleri eliyle bırakılmış taş yığınlarından; Satıl adının ise «satıl» (= satır) sözünden kaldığı söylentisini 1945 yazında yerinde tes-bit etmişim.

O yıllarda, 70 lik olduğunu söyleyen Satıl'den Seçkin soyadı Ziver Ağa, gün görmüş, yerli gönüllü fedailer arasında 1915'teki **Sakhara** ve **Ardahan** savaşlarına katılıp onlarla kader birliği etmiş «hoş-sohbet» bir kişiydi. Bu ihtiyar gaziminin olayları belleyip anılarında saklama gücü de beden yapısı gibi sağlam. Satıl camii önünde, kaleye bakan düz bahçede oturmuş, savaş anılarını yazmaya başlamıştı. Bu iş bitince, sözü kale üstüne çevirdik. Tarih olayları ile olan yaklaşık ilişkisine aşağıda ayrıca değineceğimiz «Yiğili-Satıl» söylentisini eskilerden dinlediği gibi aktaracağını söyleyen Seçkin ağa, anlatmaya başlamıştı:

«Satıl kal'asını almağa yürüyen İslâm askerleri, önce Yiğili yaylasına gelmişler. Yaylaya çıkarken her asker eline birer taş almış, yaylada bir yere yığmış. Yayla adı da bundan «Yiğili» kalmış. Asker için-

de olan bir pehlivan da, şimdi her yiğidin kaldıramıyacağı, ortası delik büyük bir taşı getirmiş, yığınlar yanına bırakmış. Bu taşlar, savaşta kaç kişinin şehit olduğunu, kaçının sağ döndüğünü anlamak için dönüştürmüş. Delik-taş'ı getiren pehlivan da kale hücumunda şehit olmuş. Bu delik taş şimdi aynı durumu ile yaylada ki taş yığınları yanında görülüyor.»

«Şavşat'a inen askerler kaleye gelmek için, kasaba karşısındaki Armutlu-Elmalı köyleri arasında (sık köknar ağaçları ile kaplı olan) yamaçtan geçmişler, oradan Vanta (şimdiki: Elmalı köyü) düzlüğüne gelmişler. Geçtikleri patika yola günümüzde «Asker - Yolu» deniliyor. Bu yolun Elmalı'ya giren ucunda, halkımızın «Asker mezarı - Şehit mezarı» deyip ziyaret saydığı bir eski mezar da vardır. Bu ziyaret, Kale'ye hücumda şehit düşenlerden birisininmiş. Vanta/Elmalı düzlüğünden, kalenin bulunduğu dereye inen şu karşılıklı yamaçlardan kaleye çok zorlu hücumlar yapılmış, pek çok şehit verilmiş. Öyle ki, Vanta önündeki şu kayadan akan kanlar, insan cesetlerini dereye dek indirmiş. Şehitlerin topluca yattıkları mezarları işte o yamaçlardır. Bu şehitlik, köylülerimiz arasında çok kutlu sayılır. O'nlar olmasa, zaten kaygan olan köy arazisi, çoktan dereye uçup giderdi derler. Bunlar arasında bir mezar da vardır ki, cuma akşamları orada kendiliğinden mumlar yanar, ışıkları uzaktan görülür.»

«Elmalı'dan Kurban ağa, geçen yıllar mezarlar yanındaki arazisini kazarken, toprak içinden birkaç tane uzun uzun ok demirleri buldu. Saklamadı okları, attılar, yitirdiler. Görmüştük herbiri dört beş karış uzunluktaydı.»

«Seferberlik (1914-18) kopmadan bir iki yıl önce, Satlele Arabistan taraflarından bir «delil» gelmişti. Kalenin adı «Key-kubat Kalesi» dir, dedi.»

Ziver ağaya, kalenin adı üzerine başkaca söylentiler var mı dedim, evet, dedi ve şu rivayeti ekledi: «Söylerler ki, Satlele kalesi Beği ile karşısındaki yüksek tepe üzerinde görülen Çepta (şimdiki Baş-Kale köyü) kalesindeki Beg birbiriyle hasım olmuşlar. Satlele Beği, bir oyunla hasımını yoketmek ister, fırsat kollarmış. Dü-

şünmüş, taşınmış, önce bir akrabalık kurmaya karar verip kızını Şepta Beğiyle evlendirmiş. Dostluk başlamış, davetler, gelip gitmeler olmuş; derken Satlele Beği damadını bir gün güzelce davet etmiş. Yeme-içmeden sonra, damadın başını kestirmeyi tasarlamış. Birtakım bahanelerle damadın kabahatlarını sayıp döktükten sonra, söz kızırmış. Kayınpeder tam fırsattır deyip adamlarına: «Satil'ı (satır) getirin» diye bağırarak, sonra damadın işini bitirmiş. Kalenin adı ondan sonra «Satil-El» olmuş.

★

XV. yüzyılın son çeyreğinde tutulan ilk Osmanlı tahrir ve tamar defterlerinde «Kal'a-i Satil» adını görmekteyiz. Bilindiği gibi, Fatih Sultan Mehmet çağında, Tirabuzon - Batum arası fethedilirken, Şavşat - Maçahel kesimindeki Hıristiyan Atabegler koluna bağlı yerli Beğler, kendi istekleriyle Osmanlı birliğine katılmış ve İslâm olmuşlardır. Bu bakımdan, Osmanlıların Şavşat kesimi kalelerini feth için buralara sefer yaptıkları düşünülemez. Bundan dolayı, Yiğitli-Satlele rivayeti olsa olsa Arap - İslâm fetihleri, ya da ondan sonraki İslâm Emirlikleri çağında yapılan savaşlarla ilgili olabilir. «Erminiye Vaisi» olan Emevi Mervan'ın, Hazar Türklerini çevresinden uzaklaştırarak Çoruk boylarına ve Megrel ülkesine hâkim olduğu ve 744 milât yılında Şavşat'taki Tokhar - Kal'ası'na bağlı «Tokhar-is kilisesi» ni yıktırması tarih olaylarından.

Bundan iki asır sonraki olaylar arasında: «Azerbaycan/Ermeniye Emirlerinden Sâc-oğlu Emir Afşin'in ölümü ile yerine geçen yiğit ve bilgin kardeşi Emir Yusuf'un 920 yılı Kasımında, Poshof'taki Kol/Kuvel kalesi ile buna komşu ve sınırdaş Şavşat toprakları Âli beyin Nusretname'sinden naklede.»

Ruşa ve Gürcüce kaynaklar da: «Mesk hetya» adıyla andıkları bu çevrelere, Sâc-oğlu Ebul-Kasım Yusuf'un yaptığı seferi kaydederek, aynı yıllarda Şavşat'ın Tıbet (şimdiki: Cevizli köyü) kilisesinin Baş piskoposu bulunan İstapan'ın deri üzerine yazdığı tarih anılarında, bu olayı genişçe anlattığını bildirirler.

Yiğitli-Satlele söylentisi, folklor konula-

Çinglar Hakkında Birkaç Söz

Yazarlar: Refik MUZAFAR - Basir GAFA

da olabilir.

Türk halklarının zengin folklorunu gözden geçirirsek yırlar, şarkılar ve türkülere daha fazla rasgelindiğini söyleyebiliriz. Bununla beraber, Romanya'da yaşayan Tatarlar, Kırm'ın çöl Tatarları ve Kafkasya'daki Nogaylar arasında yırlar ile bir sırada büyük bir mevzuda çınlar da yaşar. Fakat çınların, yukarıda gösterilen milletlerin millî yaratıcılığı eseri olduğunu söylemeliyiz. Diğer Türk halklarında çok az görüldüğü kayda değer bir vakıadır. Bu hâdise, her milletin kendine ait hususî bir folkloru olduğunu gösteriyor. Böyle bir hususiyeti görebilmek ve onu kavrayıp almak, ona ilmi nokta nazardan bakmak, büyük bir vazife sayılır.

Hâlâ bugüne kadar birtakım Türk halkların folkloru büyük ilmi kolektifler tarafından mukayeseli geniş ve etraflı tetkike uğramamıştır. Lâkin bu son yıllarda ayrı bir araştırmalar meydana geldi. Bu tahliller içerisinde gayet meraklı ve derin fikirlerle dolu ilmi çalışma, profesör Dr. Y. BLAŞKOVIÇ tarafından yapılmıştır. Bu arkadaşın: «Dobrica Tatarları Folkloruna Ait Notlar» ı büyük alâka uyandırmıştır. (Türk Folklor Araştırmaları, İstanbul, No. 145, 146).

Biz, bu küçük tahlilde, yapılması gereken derin araştırmalar hakkında söz açmıyacağız. Ancak okuyucular için birkaç çın (çing) örnekleri göstermek istiyoruz.

Çın nedir? Çın ne yır, ne şarkı ve ne de türküdür. Çın, çındır, fakat çın'ın şarkı, türkü ile değil, yır ile biraz yakınlığı vardır. Çınlar, yırlar gibi birtakım tasnife tâbi olurlar. Bizim ana dilimizdeki nümune olabilirler surette şu mevzuda tasnif olurlar:

Didaktik çınlar, sevgi çınları, canlı ve şaka çınları, bazı yerlerde mânalı çınlar

rı çerçevesi içinde tarih ve halk inanışları yönünden değer taşıyor. Buna benzer söylentiler, ağız haberlerini halkımızın başından kuşağa aktarma yolundaki geleneksel özenimini saklaması yönünden de ayrıca önemlidir.

Çınlar da yırlar, şarkılar, türküler gibi hayatın en ince noktalarını açıp gösterebilir. Fakat çınlar daima bir hareket sayesinde doğar ve yaşar. Bundan dolayı onlar, folklorumuzun en kudretli parçalarıdır. Çınlar çok defa iki adam arasında (delikanlı ile kız) erler ile kadınlar arasında yarış şeklinde konuşma, görüşme v. mülakat neticesinde meydana geliyor. Çın konuşmaları öyle tantanalı surette geçki, saatlerce, dinlenmeden, yorulmadan ardı arası kesilmeksizin, halk şairleri, keşaneler yeni yeni çınlar uydururlar. Bunlar benzer yarışlar, en çok kütleyi kucaklayıp alır. Çınlar en çok düğünlerde meydana çıkar. Düğünlerde kızlar, büyük bir neşeye ve şaka çınlarla delikanlıları karşılırlarına alır, bu düğünlerde öyle bir yarış meydana gelir ki, hattâ iki üç gün devam eder. Delikanlılar ile kızlar arasında, bu yarışlara iştirâk etmiş gençlerder istidatlı, akıllı şairler, kedaylar derecesine kadar yükselmiş halk çıncıları meydana çıkar.

Didaktik çınlarda çok zamanlar terbiye işi gözönünde tutuluyor. Geçmiş zamanlarda köylerde «talaka» vasıtasıyla toplanmış kütle didaktik çınları çok söylemeye müsâsip görüyorlardı. Sevgi çınları hakkında biz yüzlerle sayfa yazsak bile o hususta kendi fikrimizin dahi sonuna çıkamayız. Canlı ve şakalı çınlar, herkes indinde pekâlâ sayılır. Bu çınlar çok defalar iş vaktinde ve umumî toplanmalarda iştiliyor.

Biz bu kısa yazı ile büyük bir mevzu mâlik olan çınlar hakkında yalnız basit bir malûmat vermeğe çalıştık. Bu suretle, biz birkaç çın örneği getirmekle yazımızın sonuna çıkıyoruz.

Sabır tübü sarı altın, sabanız hayır.
Ya isindir, ya tünült, arasın ayır.

Derya çetten bilânır, ortadan tınar.
Pek talpınma avede, kanatın snar.

Atka piçen kop salsan, azımay eken,
Can süygenni manlayga, yazmay eken.

Alem keçken köpürden, halk cürgen coldan
Al koluna kemane, çal şeşterin,
Beş balaman tul kalsan, men müşterin.

Tasavur pilav yağlı olur, toyduramaz karnı,
Erkesin özü bilebilir çekken zarın.

Tasavurun talak bo'dı, keneşin kerı,
Nafle ketti cürüşin, ondan beri.

Şapman şeker farkını sen bilmezsin,
Çapkalap cürer: kene de, tönülmezsin.

★

Baksan bağça yeşerir, otlar öser,
Tors çigitmen dost bolsan, birden küser.

Karasan el sözüne, ateşke yakar,
Külünni kökke savurup, seyirin bakar,

Anaşay bo', sen akız, sözünde tur,
Kaş oynatıp selâm al, duyduymay cür

Catıp-catıp karama, tikilip kara,
Köz tutkanın mında yok, erekten ara,

★

Aykedi benim sevgenim birdane közüni,
Aytkanların pek tınla, diüle sözüim.

Başkasında kozüm yok fidanım sensin,
Aykedi, ölmey kadrim bilimeycekisin.

Bilmedim senin kadrini men yaşlıkman,
Taydın kettin elimden yanlıhkman.

Gül bağçaga barayım, üzip gül ber,
Konay, küle kaytayım, esmeri düöber.

Dünya bir yak, sen bir yak, şay sanaman,
Karamağa közümden kızganaman.

Derya taşar, suv şağar, sen tonarsın,
Men bayğuşını cılatıp kayda onarsın?

Carlı bolsun, caş bolsun, tul bolmasın.
Körgen sayın yüreğin bolmasın.

Süymeziime bergence, satkaydılar,
Közümni baylap deryaga atkaydılar.

Üç aylanıp, dört kaytkan fesinnin şerti.
Açılmaz tuman, atmaz tan içimnin derti.

Köyümün aldı meydan çöl, geniş togay,
Bize de bir aydın küün dogar bogay.

Cavurnu capkan ciren saç, yaklap örsem,
Aç karımın tok bola, seni körsem.

Bize gelen KITAPLAR

★ Derek Wragge MORLEY-Ender GÜROL : «Karıncaların Dünyası». Varlık Faydalı Kitaplar: 58. 17 × 12 boyunda, 200 sayfa, 5 lira.

★ Henry De MONTHERLANT - Samih TIRYAKIOĞLU : «Kum Gülü». Roman, Varlık Büyük Eserler Kitaplığı. 94. 17 × 12 boyunda, 208 sayfa, 4 lira.

★ Kerim YUND: «Turizm Bakımından Silifke». İçel'den Yapraklar: 2, 17 × 12 boyunda, 16 sayfa, 100 kuruş. (Posta Kutusu 20, Bakırköy - İst)

★ Celâl ÇUMRALI: «Şiirin Geleceği». Şiir sorunları. 14 × 19 boyunda, 104 sayfa, 5 lira,

★ Ahmet ER: «Hürriyet Yağmuru». Şiirler, nesirler, özyeşler. 14 × 19 boyunda, 96 sayfa, 4 lira.

Cavurnu capkan ciren saç, seksen eki,
Dünya doksan türdense, sen benimki.

Cavurnu capkan ciren saç, cılan bavar.
Sen ananın kencesi, men candavar.

Cavurnu capkan ciren saç, cel taragan
Oy da kıym bolaken col karagan.

Cavurnu capkan ciren saç, yaraşıp tura,
Tabiatın, tal belin boynumnu ura.

Cavurnu capkan ciren saç, cerge tiye,
Pek allegim bolsan da, canım süye.

★

Manalı çın aytayım, manasın tap,
Karcığasın kalamay, töbesin cap.

Oylanaman kalipten, şaydır deymen,
Kaçığısa çıkmağan - kabırdır deymen.

Eki egiz koçanay, emdi anasın,
Cayrap catkan çeçeknin ber manasın.

Eki egiz koçanay - gecemen kündüz,
Cayrap catkan çeçeknin mânası yıldız.

Büün tuvgan bir bala, kırkına cetmey.
Ölgen desen canı bar, dünyadan ketmey.

Aydır onun mânası, bilgenler aytar,
Kırkına cetmey otuzda, daima kaytar.

Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü

— 2 —

Yazan : Cahit ÖZTELLİ
Millî Folklor Enstitüsü Müdürü

Darkapı; bkz, Dar Ayak.

Dar Ayak; az bulunur, akla zor gelir kafiye. Buna darkapı da denir,

Davul; Büyük ve enlice bir kasağın, iki tarafına deri geçirilerek yapılan ve bir yanı çubuk, bir yanı tokmakla çalınan çalgı.

Dede Korkut. XIV - XV, yüzyılda yazılmış bir hikâye kitabı. İçinde oniki hikâye ile bir önsöz vardır, Türklü bakımlardan çok önemli bir eserdir. Bir kısım hikâyeleri hâlâ halk arasında söylenmektedir.

Dedim Dedi; Koşma ve semaîlerde âşık ile sevgilisinin karşılıklı söyleşmeleri âşık söze başlamadan «dedim» der. Sevgilinin sözlerinin başına da «dedi» sözünü katar. Bunların konuları yarı şaka yollu olur.

Deme; Genel olarak şiir yerine kullanılan terim.

Demeli; Canlı, cansız zıt varlıkları konuşmaktır yolu ile meydana getirilen nazım. Yer ile gök, kız ile gelin, yaz ile kış gibileri en çok kullanılan konulardır. Ayrıca savaşlarda Türk komutanı ile düşman komutanının konuşmaları da saz şairlerince askeri cesaretlendirmek için sık sık ele alınan konulardandır. Her dörtlüğün başında söz kimde ise, belli edilir: «Kız der ki», «Gelin der ki» gibi. Bu gibi nazımlarda dörtlük sayısı konuya göre, destanlar gibi istenildiği kadar uzun olabilir.

Dergâh; Eskiden tarikattan olanların toplandıkları yer: Dergâhta tarikat esasları öğretildiği gibi, saz ve söz eğitim ve öğretim de verilirdi. Buralardan pek çok şair yetişmiştir.

Destan; biçim bakımından koşmaya benzeyen, dörtlük sayısı konuya göre istenildiği kadar artabilen bir nazım. Toplumunu ilgilendiren her türlü ciddi, ya da güldürücü konuda olabilir. Kıtık destanı, savaş destanları, yangın destanları, pire, uyuz, gezi, yatırlar destanları gibi. Bu

Canbazlar, Karagöz oyunlarından biri, **Cazular,** Karagöz oyunlarından, **Çığa;** Doğu Anadolu'da «cinas» karşılığı terim.

Çıgalı; Doğu Anadolu'da kullanılan «tecnis» yani iki anlamlı, cinaslı deyim karşılığı terim.

Çönk; saz şairlerinin, kendi, ya da başkalarının şiirlerini yazdıkları, uzunlamasına açılan, deri kaplı defter. Geçmiş halk edebiyatı, ancak bu defterlerle aydınlatılabilir.

Cumhur, bkz, ilâhî.

Cura, saz şairlerinin kullandıkları telli, küçük bir saz, çalgı. Bulgari de denir, **Çaktırma;** mecaz-ı müsel karşılığı terim.

Çalgılı Kahve; bkz, semaî kahveleri.

Çerçeveli Masal; Bir masal içinde başka birçok masallar bulunan masal. Binbirgece, Tütinâme en güzel örnekleridir.

Çivi Basını; Abdal Bekçi de denir, Karagöz oyunlarından biri.

Çığırma. Dilsiz, üfleyerek çalınan ufak bir çalgı, ilkel bir musiki âleti.

Çıkışma; Güney Anadolu'da âşıkların karşılıklı, sazlarıyla konuşmalarına verilen ad.

Çırak; Usta âşıkların yetiştirdiği kimse, çömez, öğrenci. Geleneğe göre daima usta âşıklara hizmet edilerek şair yetişir (bkz, usta).

Çögür; İri gövdeli, sapı kısa, on iki telli saz, yüksek sesli bir saz olan çögür; özellikle Yeniçeriler tarafından yürüyüşler sırasında çalınırdı. Buna Meydan sazı da denir,

Çögürçü; Çögür denilen saz ile türkü ve destanlar söyleyen sanatçı,

Çögür Şairi; Çögür denilen sazı çalan saz şairlerine eskilerin verdikleri ad (bkz, Çögür).

Çuhacıoğlu Peşrevi; âşık fasıllarına, önce bu peşrevle başlanırdı.

Çukurova; Çukurova bölgesinde, türüküler için kullanılan özel ezgi.

terime Destanî de denir: Kimi bölgelerde de Destana denir.

Destanî; bkz, Destan.

Destana; bkz, Destan.

Devriye; Tekke edebiyatında, özellikle halk tasavvuf edebiyatında önemli yeri olan nazım türü. Ölçü ve kafiye düzeni yönünden koşma ve destanlara benzer. Yalnız konusu tasavvufun Devir kuramı ile ilgilidir. Bu kurama göre, büyük varlık olan Tanrı'dan ayrılan Ruh, bu âleme inince, önce cansızlardadır. Sonra bitkilere, hayvana, insana, en sonunda «insan-ı kâmile» geçer. Oradan da ilk indiği büyük Ruh'a, yani Tanrı'ya kavuşur: Bu iniş ve çıkış «nüüzül» ve «urûç» kavsi denir. Bu görüşü anlatan manzumelere Devriye denir, öğretici niteliktedir. Ayrıca bkz, adı geçen terimler:

Deyim; Yüksek anlamlı manzume yerinde kullanılan bir terim.

Deyiş; demek, türkü söylemek, şiir söylemek anlamına bir terim. Genel olarak halk türküsü, halk şiiri demektir. Alevî - Bektaşilerce yüksek anlamlı şiir demektir.

Deyişleme. Saz şairlerinin meydana getirdikleri yüksek anlamlı ve sanatlı manzume, şiir.

Deyişme; Divan edebiyatının müsaare terimi karşılığıdır.

Dil Çözülmesi; Bâdelî âşkın (b, bkz,) şiir söylemeye başlamasına verilen ad

Divan; Saz şairlerinin divan edebiyatı etkisi ile, gazel gibi kafiyeleşmiş ve «fâilâtün fâilâtün fâilâtün» ölçüsüyle yazdıkları şiirlerle kendilerince verilen ad. Divanın murabba, muhammes, müseddes gibi şekilleri de vardır.

Dokuma; Eski bir destan ya da hikâye kahramanı ağzından söylenen deyişlerin unutulmuş yapıp (mısra) ları yerine hikâyeciler, usta âşıklar tarafından yapılan ekleme ve onarma. Buna yakıştırma da denir.

Dokundurma; bkz: İlişme.

Dönderme; kavuştak karşılığı bir terim olup, daha çok Doğu Anadolu'da âşıklar arasında kullanılır.

Döner Ayak; Divan Edebiyatındaki redif karşılığı terim.

Dörtleme; dört mısra olmasından do-

layı mâninin başka adı.

Dörtlük; Halk edebiyatında en küçük nazım birimi. Mâniler bir dörtlüktür. Öteki nazımlar enaz üç dörtlükten meydana gelir.

Döşeme; halk hikâyelerinde asıl konuya girmeden, olmayacak şeyleri anlatan komik serüvenlerin genel adı. Tekermeme de denir. Ayrıca türkünün olayını anlatan mensur giriş.

Dudak Değmez; içinde b,p,f,m,v harflerinden hiçbiri bulunmayan koşma, semaî çeşidinden nazım. Ustalık göstermek için kalem şairlerince söylenirdi. Az raslanan bir şekildir. Leb değmez de denir.

Durak; Hece ölçüsünün bölümleri: 4 + 4 + 3 = 11 ya da 6 + 5 = 11, 4 + 4 = 8 ya da 5 + 3 = 8 gibi. Her durakta kelime bitmiş olur. Böyle olmazsa o mısradaki durak yoktur. Halk şiirinde durak şart değildir. Bir manzumede muntazam durakta aranmaz. Bir manzumede ölçünün iki türlü durağı da kullanılabilir: Duraklı bir manzumenin kimi mısraları duraksız da olabilir. Bu terime Durgu da denir. Durak bir bakıma divan edebiyatının taktiğine karşılıktır. Halveti tarikatında ilâhiye de durak denir.

Durak; tekkelerde okunan ilâhiye kimi zaman bu ad verilir. Bkz. İlâhi.

Durgu; bkz. Durak.

Duyug; bkz: Tuyuğ.

Dü - Beyit; bkz, Vezn-i âhir.

Düvazde İmam; Şiilerin, Alevî - Bektaşilerin Ali soyundan gelen on iki imam için söyledikleri nefeslere verilen ad. Sadece Düvazde de denir.

Düzgü; çoğu zaman mesnevî biçiminde hikâye, efsane çeşidinden bir türlü manzume.

Düzme; basit anlamlı ve sade anlatımlı mânî, türkü gibi manzumeler.

Düzüm; bir nazımın bütünü anlamında terim. Takım da denir. Bir düzüm enaz üç hane olur. Katar da denir. Bkz. Hane.

Ezane; Karagöz oyunlarından.

Efsane; halkın hayalinde meydana gelerek ağızdan ağıza dolaşan ve konusu çok kere olağanüstü nitelikte hikâye.

Elif ile Mahmut, ikinci derecede bir sevda hikâyesi.

Bölge Özelliklerine Göre :

Konya Divleği

Yazan: Celâlettin KİŞMİR

Bıçak taşımaması sever misiniz? Sevmeseniz de olur, sevseniz de. Benim diyeceğim o değil. Bu mevsim ne yapıp yapıp yanınızda bir çakı olsun taşıyın. Konya'nın bugünler döküm mevsimi nesi var, nesi yok hepsi pazarlarda! Elmasından üzümlüne, divleğinden keleşine kadar!

Eski günleri yaşayayım dedim. Kunduracıların kösele kestikleri bıçağa benzer, sapı keçi boynuzundan yapılmış bir çakı aldım. Bilirsiniz bu bıçaklar karınlarını içeri çekmiş, dururlar. Kılıfları içinde sessizdirler, Bostan çakı ile soyulduğu zaman yenir. Hatunsaray divleği bu bıçakla kesildiği zaman tatlanır. Ben çok denedim.

Çıktım, pazar pazar dolaşmaya başladım. Konya'nın divleği nasıl yenir bilirim. Ne evde yenir o divlek, ne de masa başında dilimlenmiş olduğu halde. Divlek sergilerde yenir. Divlekçinin önüne dikiyeceksiniz. İyi bir divlek ver hemşerim, diyeceksiniz satıcıya. O size soracak, burada mı yiyeceksin, evde mi? Siz, burada, diyeceksiniz... Yüzlerce divlek içinden bir tanesi seçilir. Al, denecek size. Siz de bir taşın üstüne oturup keseceksiniz onu. İşte divlek böyle yenir. Konya'nın Selbastı kavunu, Konya'nın Hatunsaray divleği böyle yenir.

Ben de öyle yaptım. Ağzımı şapurdada şapurdada baldan bal bir divlekti kestiğim yediğim. Yanında tulum peyniri, Konya'nın o upuzun çöreği de olacak. Doyum olur mu yenmesine? Baklavaya mı deği-

El Yazması; divan ve halk şairlerinin basılı olmayan, eski yazı ve el yazısı ile yazılmış eserleri bulunan kitap, defter:

Emrah ile Selvihan; XVII. yüzyılda yaşayan Âşık Emrah'ın hayatı ile ilgili bir sevda hikâyesi.

Eyitmek; Bkz. Ayıtmak.

Ezgi, 1: türkü, nağme. Beste ile söylenen manzume, 2 - Genel olarak beste yerinde bir terim.

Fasıl; halk hikâyecileri hikâyeye başlamadan saz ile bir divan söyler ki, bu başlangıca fasıl denir.

şirsiniz, böreğe mi?

Söyle kavun divlek yığınından ayrılmış beş on tanesi bir arada durur. İsterseniz o tadından yarım kavunlardan alın. Kaşık kavunu, derler bunlara. Yarı yarıya su ile dolar her defasında kaşığınız. Taze kaç somun gider yanında farkına bile vârmazsınız.

Sofraların padişahı da divlektir. Erbabı bilir onu da. Bir parça peynir, bir dilim kavunla sabahlara kadar neşelenen erbab kişiler vardır. Siz hiç oturdunuz mu onlarla bir sofraya. Lokum yer gibi çatalınızı uzatıp dilimdenmiş kavundan almaya başladınız mı, kederler uçar, sıkıntılar kaybolur, artık kendiniz için yaşadığınızı anlarsınız.

İkram, izzeti seven, misafir ağırlamasını bilen Konya'nın evinde eskiden kiş ortasında divlekler yenirdi. Bu mevsimde o divlekler kulaklarından tavana asılır saklanırdı. Güzel ve bulunmaz ikramlardan sayılırdı...

Ama ben sevmem kışın divlek yemeği, her şey zamanında gerek. Divleği, kavunu, üzümü bu mevsim, hattâ bugünlerde yiyeceksiniz. Hem de dediğim gibi sergi önlerinde, cebinizden çıkaracak, bir taşın üstüne oturacak yiyeceksiniz. Eliniz, hattâ üstünüze batacak, ağzınızın iki yanından divlek suları sızıp gelecek!... Böyle yiyeceksiniz divleği... Konya divleğini sevmek, hattâ ona saygı göstermek başka türlü olur mu?

Ferhat ile Şirin; Karagöz oyunlarından. Aynı zamanda ünlü bir halk hikâyesi.

Gazel; saz şairleri de divan şiirinin etkisiyle gazel yazmışlardır. Daha çok bilgiçlik taslamak için yazılırdı. İçlerinde barışlı olanlar pek azdır. Şairleri az çok öğrenim görmüş kişilerdir. Yoksa böyle şeyler yazmaya kalkışmazlardı.

Gevheri; Âşık Gevheri tarafından bulunan özel bir ezgi adı.

Gülbank; bir toplulukça bir ağzdan ve ezgi ile söylenen dua, tekbir türkü.

Nazım ya da nesir olabilir (bkz: Terce-man).

Güzelleme; sevilen bir varlığı (sevgi-li, at, dağ vb.) öven şiir. Biçim bakımın-dan daha çok koşma ve semâiye benzer.

Hacıvat, Karagöz oyununda, Karagöz-den sonra en önemli kişi. Osmanlı top-lumunun medreseden yetişmiş aydın tipi-ni temsil eder (bkz: Karagöz.)

Hak âşığı, Pir elinden bâde içen gerçek âşık, bâdeli âşık ve şair.

Halk Bilgisi: Folklor sözünün karşılığı terim. İkinci Meşrutiyet'ten sonra Halki-yat, Cumhuriyet'ten sonra da Halkbilim terimleri kullanılmışsa da şimdi bunların yerini Folklor tutmuştur. Bkz, Folklor.

Halk Hikâyesi, âşıkların anlattıkları hikâyelere folklor incelemelerinde verilen ad. Nazım-nesir karışımı özel bir biçim gösterirler. Düzenleri yine âşıklardır, fakat adları bilinmez, konuları bakımından 1) Aşk hikâyeleri, 2) Kahramanlık hikâ-yeleri olarak ikiye ayrılır. Nesir bölümleri doğrudan doğruya anlatılır. Nazım bölümleri sazla ezgili olarak söylenir: Kerem ile Aslı, Köroğlu, Âşık Garip gibi ünlü-lerinin on yedinci yüzyılda meydana getiril-diği sanılıyor. Önce sözlü olarak yayılan bu hikâyeler, çok sonra yazıya geçmiştir.

Hamam, Karagöz oyunlarından biri.

Hana, divan edebiyatının kıta karşılığı bir terim. Hâne sözünün halkça bozulmuş söylenişidir.

Hâne, âşıklarca dörtlük yerine kullani-lan bir terim. (Bkz. dörtlük, hana, bent).

Hatayi-Hatayisi; Anadolu Kızıldağ ve Alevîlerinde, üntünden dolayı Şah İsmail Safavî'nin mahlâsı olan bu terim, genel o-larak «mahlâs» terimi olarak kullanılır. Filân şiirin hatayisi demek, kim yazmış, mahlâsı nedir, demektir.

Hava, türkü. Eğin havası, Adana ha-vası gibi. Oraların özel ezgisi ile söylenen türkü demektir.

Hayalci, Karagözcü, Karagöz oynatan kişi.

Hayalî, zil, ya da zill-i hayaî, Karagöz oyunu, okumuşların eskiden bu oyuna ver-dikleri ad.

Hece Ölçüsü, nazım ölçüsü. Halk şiiri-nin ölçüsüdür. 7, 8, 10, 11 sayıdaki ölçü-ler vardır. En çok kullanılan 8 ve 11 li-

lerdir. Bir nazımda bütün mısralar aynı sayıda, hecede olur. Bu millî nazım ölçü-süne «parmak vezni» de denirdi.

Hekât, hikâye sözünün halk ağzı söyle-nişi.

Hekât Düzen, hikâye tasnif, telif eden sanatçı. Halk arasında söylenmekte olan bir türkü, basit hikâyeyi alıp yeni olay ve türkülerle yeniden düzen kimse,

Helvacı Güzeli, ünlü bir masal.

Hikâyeci âşık, kimi saz şairleri halk hikâyeleri de anlatırlardı, bunlara veri-len ad.

Hızır, halk hikâyelerinde, kahramanla-rın çok zor durumlarında imdatlarına ye-tişen Hızır Peygamber. Hayat suyunu (âb-ı hayat) ya da hayat otunu yediğinden, öl-meziğe erişmiş bir peygamber olup, hak-kında türlü efsaneler vardır.

Hikmet, XII. yüzyılda Türkistan'da büyük bir tarikat kuran Ahmet Yesevî'nin manzumelerine verdiği ad. Onunki gibi hikmetli, derin anlamlı manzumelere de bu ad verilir.

Horyat, Güneydoğu Anadolu ile Irak Türk bölgelerinde ezgi ile söylenen mânile-re verilen ad.

Hürşit ile Mahmihri, sevgi konulu bir halk hikâyesi.

Hüsvrev ile Şirin, konusu sevgi olan bir hikâye.

Işık, eskiden (XVI. yüzyıldan önce) â-şık - şair yerinde kullanılan terim

İlâhî, tekke edebiyatında din ve ahlâk ile ilgili konularda ezgi ile söylenmek ü-zere meydana getirilen şiir. Yapı bakımın-dan özel bir biçimi yoktur. koşma ve se-mâî gibidir.

İlgi, karşılama (b, bkz,) da şakalı, kinayeli deyişme (b, bkz,) ye verilen ad, Tarizli olursa Dokundurma denir.

İmza Beyti, saz şairlerinin yazdıkları gazellerin son beyti ki, burada şairin mahlâsı bulunur. Bu beyte verilen ad. Bkz, Karalama.

Kahveci Güzeli; Ünlü bir masal.

Kaf Dağı, eski inanışa göre dünyayı çevreleyen ve aşılması mümkün olmayan büyük dağ. Masallarda çok geçer.

Kalem Şairi, oldukça okur yazar olan ve saz çalmayan şairlere âşıkların taktık-ları ad. Kalem Şuarası da denir.

Sorgunlu Âşık Demli

Yazan : Mahmut İŞİTMAN

Rahmete nisbetle bir deste kıyah
Ferda-yı mahşerde ya nebiyullah
Demli'ye nim nigâh şefaât var mı?

SEM A V E R

Gelin ey ihvan-ı safâ
Çay yaptı Hafız Mustafa
«Veşrebu Vallahü afa»

Yan Semaver can Semaver
Semaver'in musluğu var,
Çoban gibi işığı var,
Hafızlarla dostluğu var,
Yan Semaver, can Semaver.

Semaver'in bacası var,
Kafkas'ta en yücüsü var,
Buhara'da Hocası var,
Yan Semaver, can Semaver,
Çay'ı Akkuyruk olmaî,
Suyu temizce dolmalı,
Hoca'nın keyfi gelmeli,
Yan Semaver, can Semaver,

Köpürür benzer Coşkun'a,
Aşkı ağzından taşkına,
Deli Molla'nın aşkına,
Yan Semaver, can Semaver.

K O Ş M A

Bir zaman aşk ile yandım yakıldım,
Bir melek simanın efsanesiyem,
Encam zülfü perişana takıldım.
Tâ eze! ol gülün mestânesiyem.
Vahi emellerle günlerim geçti,
Anladım aslı yok, isteğim kaçtı.
Ahiri kâr intihaya yanaştı,
Bir gözü ahunun divanesiyem.

Buy'u vefa yoktur tab'ında anın,
Mümessili olmuş köhne cihanın,
Ol peri peykerin hokka dehârun,
Elesti bezminde hayranesiyem.
Zaptetti varımı bi-vefa dilber,
Dağ'ı iftirakı sineme işler,
Âşıkından nur-u cemâlin gizler.
Ben de e şem'anın pervanesiyem.

Bütün ervah bir araya gelirken,
Herkes meşrebince sanat alırken,
Kimi sait, kimi şaki olurken.
Demli bir katranın sekranesiyem.

ERBÂB-I KALEM

Zafer âbidesi burcunda çelenk,
Siyaset kulesi ucunda alem.

Âşık Demli, 1887 (H, 1303) de Yozgat ilinin Sorgun ilçesine bağlı «Ahmet Fakı-lı» köyünde doğmuştur. Baba adı İsmail'dir. Demli'nin esas adı Hasan Coşkun o-lup, şiirlerinde «Demli», bazan da muhi-tinin kendisine lâkap olarak taktığı «Deli Molla» yı kullanırdı. Demli, Deveci da-ğında okuyup icazet aldıktan sonra, Kay-seri'ye gitmiş, orada 3 sene Medrese tah-sili yapmıştır. 1915 de İstanbul'da Yedek Subay Okulu'na girmiş, mezun olduktan sonra, Birinci Dünya Savaşında Roman-ya'da, bir aralık güney cephesinde bu-lunmuş, İstiklâl Harbinde üsteğmen ola-rak çalışmış, Pontos isyanının te'dibi için Tokat ve Erzincan'da bulunmuştur.

İstiklâl Harbinden sonra Darülhilâfe'de ve Sultanî Mektebi'nde (lise) farisi öğ-retmenliği yapmış, Sorgun Müftülüğünde bulunduktan sonra, Kars Müftülüğüne tâ-yin edilmiş, 1945 te Eskişehir Müftülüğü-ne atanmıştır. Son memuriyeti Polatlı Müftülüğü idi. Biri kız, dördü erkek ol-mak üzere beş çocuk babası olan Demli, Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilirdi. Bu dillerden Mansur ve Manzum tercümele-ri vardır. Son zamanlarda gözlerine katarak geldiğini, Hukuk son sınıfta okuyan oğlu Macit Coşkun ile eserlerinden parçalar gönderceğini, 24-3-1953 de yazdığı mek-tupla bildirmiş olan Demli, 1964 senesin-de 77 yaşında vefat etmiştir. Aşağıda e-serlerinden örnekler verirken, kendisini rahmetle anarım.

K O Ş M A

Doğduğumdanberi biktım usandım

Çile-i felekten selâmet var mı?

Ne bir kâmil o'dum, ne de uslandım,

Bilmem çekilecek felâket var mı?

Çok dokanak gördüm ikaz olmadım

Feza-yı ikbâlde pervaz olmadım

Çekişip vahdete demsaz olmadım

Acaba sonunda saadet var mı?

O rütbe başundan aştı kusurum

Korkarım ki taşra atar kuburum

Desem deli divâneyim mâzurum

Dehr-i ihsanında inayet var mı?

Günahım pek büyük nefsim de gümrah

Balıkesir'de Kıstı Altını ve Giyim

Yazan: Kemal ÖZER

«Kıstı», boyuna takılan ve at nali şeklinde ve tamamen birbiri üzerine sıra ile dizilmiş çeşitli altınlardan meydana gelmiş bir ziynettir. Bununla birlikte, gerdana ayrıca bir de inci kültesi asılır.

«Kıstı» tâbiri; kısmak kökünden gelen bir kelimedir. Boyuna takılmasının sebebi de boğazdan kısılarak tasarruf edilmiş bir servet olduğunu belirtmektir. Süs, hasseten servet olarak kullanılan bu ziynet altınları takıldığı zaman bunlarla giyilecek elbiseler de ekseriya altın ve gümüş sırmalarla işlenir, ağır ve pahalı şeylerdir. Bu elbiseler ve kıstılar babadan, anadan oğula, kıza, torunlara miras olarak kalır ve saklanırdı.

Bugün dahi bazı ailelerde bu tarihî ve folklorik elbiselerin 100 - 150 yıl evvel yapılmış olanlarına rastlanmakta ve eskidikçe kıymetleri artmakta ve âdeta bir servet halini almaktadır.

Eskiden, Avrupa'da, garp memleketle-

rinde elbise törenleri yokken; bizim kadınlarımız arasında bu törenler vardı. Meselâ: Düğünlerde «kadın» tâbir edilen ve düğüne davet edileceklere haber veren kadınlar; gittikleri evlerin kapısında şöylece seslenirlerdi:

— «Fatma Hanım; pazartesi günü çeyiz (cihaz) altına, salı günü gelin hamamına, çarşamba günü kınaya, cuma günü paçaya buyuracaksın... çeyiz altında pulu, kınada takım, paçada dallı giyeceksin, haa...»

Bugün, eskiden kalma bu gibi sırmalı elbiseler Balıkesir'de ve hemen bütün yurdumuzda tarihe karışmıştır.

Balıkesir'de bazı ailelerde tek tük bulunabilen bu ecdat yadigarı elbiseler büyük bir titizlikle saklanmakta ve bazen düğünlerde ve törenlerde giyilerek mâzinin bütün tatlı ve heyecanlı hâtıralarını canlandırmaktadırlar.

Oğlum şerefine hak yemin etti,
Her zaman baş tacı erbab-ı kalem.
Miyarı millettir kalemin ucu,
Mizanı devlettir kalemin ucu,
Miftah-ı servettir kalemin ucu,
Her zaman baştacı erbab-ı kalem.
Kalem ile süngü geldi yan yana,
Haykırdı hakkını gitti Lozan'a,
Taze hayat verdi eski vatana,
Her zaman baştacı erbab-ı kalem.
Kalemsiz milletin elemi çoktur,
İşinin mutlaka düzeni yoktur,
Makinesi dönmez çarkı bozuktur,
Her zaman baştacı erbab-ı kalem.
Elverir kalemin nuru sönamesin,
Kustuğu her cümle zehre dönmeyin,
Çuşeden ehl-i dil aşk ile desin,
Her zaman baştacı erbab-ı kalem.

K O Ş M A

Tercüme-i hali her yerde şâyi,
Aşk çımsuş dünyada virdi hocanın,
Yapıyla iptilâ eylemiş tâli,
Çalışmak belini kırdı hocanın.
Duydum ki hocamız Sorgun'a gelmiş,
Sırrı beyden bir de ev yeri almış,

Proje çizerek tam ressam olmuş,
Evham yüreğini sardı hocanın.
Hocam uyku bilmez dalga geçerek,
Mevhum bir çocuğa fistan biçerek,
Ustanın zenbilî delip geçerek,
Etrafını masraf sardı hocanın.

Yaz kış odaları mutbak aşhane,
Safalar bahşeder gelen mihmane,
Altı göz odanın biri İhsan'ê.
Köhneli gönünü gördü hocanın.

Ali Sait ile küçük bey Macit,
Her biri birinde raki-vü sacit,
Baş odalar geniş sanki mesacit,
Mevlâ muradını verdi hocanın.
Mimarî hocadır, ustası Hasan,
İlyas ile Mahmut doğrayıp kesen,
İlhamî, Dindarî ebyatı düzen, (★)
Şairler tarihin verdi hocanın.

N E F E S

Gönül bir mürga lânedir,
Anın için nâlânedir,

(★) İlhamî Köhneli (Sorgun) âşık Ehem, Dindarî Alıcılı köyünden âşık Muhtittin'dir.

Gemerek'ten Atasözleri

Derleyen : M. Güner DEMIRAY

- 1 — Zahmet çekmeyince rahmet olmaz.
- 2 — El delisiz, yol çalsız olmaz
- 3 — İt kuyruğunu bırakmaz,
- 4 — Cahilin sofusu, şeytanın maskarası.
- 5 — Okur âlim, tutmaz zalim.
- 6 — Dağ kuşu bağda, bağ kuşu dağda olmaz.
- 7 — Çok ye ol halek, az ye ol melek.
- 8 — Arsız allanmaz, çayır çillenmez.
- 9 — Taş ol, baş yar,
- 10 — Doku doku o bez, söyle söyle o söz.
- 11 — Sakın kelden, korden, topal geliyor sap yoldan.
- 12 — Aslında olan turnağında getirir.
- 13 — Deniz yoğurt olmuş da yemeğe kaçık bulunmamış.
- 14 — Koyma akıl kırk adım gider.
- 15 — Buldun köpeksiz köyü değneksiz gezersin.
- 16 — Bakmadan alma, boş yere yanma.
- 17 — İt kemikten kaçmaz.
- 18 — Kapıdan alıp pencereden atma.
- 19 — Yerde tepecik dağ gibi görünür.
- 20 — Kuştan korkan, darı ekmez.
- 21 — Ayrımın bu, yarısı su.
- 22 — Atta karm, yiğitte burun.
- 23 — Denizden geçip çayda boğulur.
- 24 — Islanmışın yağmurdan haberi olmaz.
- 25 — Bakmaz haline, kama takar beline.
- 26 — Yarım elma, gönül alma.

Alâmı çok âramı yok,

Göz yaşlarım peymânedir.

Ferhat Şirin hikâyesi,
Sanma bütün efsanedir,
İbretle bak şu cihana,
Herkes te bir divanedir.

Aşkî mecazî bir geçit,
Herkes onu geçer mutlak,
Ney mey nedir, selma nedir,
Mecnun nedir, Leylâ nedir?
Bülbül gülün yaprağında,
Görünce şebnemi ağlar,
Ya ben neden ağlamayım,

Benim gülüm bir tanedir.

Bağ-ı Adnan da açılan,
Bir goncanın meftuniyem,
Bir ben değil cümle âlem,
O goncaya hayranedir.

O bir Kandî-i Rahmet ki,
Ziyası dünyayı tutmuş,
Âşıkları çevresinde,
Kanat yakar pervanedir.
Anadan doğmuşum Coşkun,
Gezdim Kars-ı Kağızman-ı,
Bilemem ki neye geldim,
Müftî nedir, ifta nedir?

G A Z E L

(Karslı Nihani'ye)

Suya râğbet etmemek murdar ölümdür istemem!...
Çekmezem naz-ı kasabı lâhme minnet eylemem.
Hançerem kıymetlidir minnetli lokma aşmıyor,
Alınım teri gıdadır Kasr-ı himmet eylemem.
Pir-i aşkı duhteri sevmiş Resulü Kibriya,
Ben de bir sadık kulum çün terk-i sünnet eylemem.
Bağ-ı acnanda açılan bir gülün meftuniyem,
Ay, Güneş bir gölgedir, ben zil-ı rü'yet eylemem.
Gözlerim Nil-ü Fırat'tır, dâmenim Bahri Sefit,
Çağlayan bu siynemi seylâbe nisbet eylemem.
Bülbül-ü pervane dursun, her kulun bir derdi var,
Sırr-ı aşkı faşedip ibraz-ı hikmet eylemem.
Arkama pir-i mugandan giymişem eski aba,
Zen değılem sim-ü zerle kesb-i ziynet eylemem.
Âlemü razü nihandır bir efendim var benim,
Demli dökmem âb-u rüyü gayre hizmet eylemem.

KONYA'DA YAPILACAK OLAN YARIŞMALI

AŞIKLAR BAYRAMI

Konya Turizm Derneği tarafından 7, 8 ve 9 Ekim 1966 günlerinde yapılacak bir «Aşıklar Bayramı» düzenlenmiştir. Bu bayram için Konya Turizm Derneği tarafından Cemal Erkök, Ömer Nergiz, Celâl Kışmır, Mustafa Koşan ve Rıdvan Bülbül'den müteşekkil bir Hazırlama Komitesi kurulmuştur.

Bu arada, üç kategori üzerinden birinci, ikinci ve üçüncüleri seçecek olan jüriye, yurdumuzun tanınmış Halk Edebiyatı ve Folklor otoriteleri alınmış ve kendilerine durum birer mektupla bildirilmiştir. Jüride Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Kabaklı, Mehmet Önder, Cahit Öztelli, İhsan Hınçer, Sadi Yaver Ataman, Feyzi Halıcı, Jülide Gülizar ve Ahmet Gazi Ayhan bulunmaktadır.

Konya Turizm Derneği'nin bildirisini, yarışmaya katılmak isteyen saz şairlerine ve aşıklara duyurmak üzere aşağıya aynen ahyozuz:

Türk Folklor ve Halk Edebiyatı sanatına yeni bir imkân ve yeni bir güç sağlamak amacıyla her yıl tekrar edilmek üzere Konya'da Derneğimiz bir (AŞIKLAR BAYRAMI) düzenlemiştir.

1 — AŞIKLAR BAYRAMI 1966 Ekim ayının 7 Cuma, 8 Cumartesi, 9 Pazar günleri 3 gece ve 2 gündüz olmak üzere düzenlenmiştir.

2 — Yeri: Konya İl Halk Kitaplığı salonu.

3 — AŞIKLAR BAYRAMI'na bütün aşıklar katılabilir. İsteklilerin önceden Konya Turizm Derneğine kısa hak tercümeleleriyle ve yazılı olarak başvurmaları gereklidir. Mektupla müracaat muteberdir. Başvurma süresi: 1 Ekim 1966 ya kadar.

4 — AŞIKLAR BAYRAMI'nda, aşıklar arasında yapılacak olan yarışma, üç kategori üzerinden düzenlenmiştir:

A — Karşılıklı şiir ve sazla atışma,

B — Her aşığın kendi eseri bir memleket türküsü,

C — Her aşığın kendi eseri bir memleket şiiri.

Ödüller: Her dalın birincilerine : 1.000 Lira

Her dalın ikincilerine : 500 Lira

Her dalın üçüncülerine : 250 Lira

5 — Yarışmalarda derece alanları jüri tâyin edecektir.

Jüri üyeleri Türk Folklor ve Halk Edebiyatı uzmanlarından kurulmuştur.

6 — Aşıkların geliş ve gidiş yol ücretleri (otobüs veya 3 üncü mevki tren olmak şartıyla) ve yarışma süresince otel, yemek masrafları Dernek tarafından ödenecektir.

7 — Yarışmacılar soyadlarına göre alfa betik düzen içinde takdim edileceklerdir.

Adres : KONYA TURİZM DERNEĞİ — KONYA

Bütün Cephe ve Yönleriyle :

Refahiye Folkloruna Toplu Bakış

Yazan : Bahaettin ŞEKER

Refahiye, folklor bakımından çok zenginidir. Bunu biraz da civarın sosyal, etnolojik, beşeri coğrafyasında aramak gereklidir.

Bölge, sosyal ve etnik yapısı icabı, hiç bir kavmin ve yabancı unsurun kültür verileri sonucunda dejenere olmamıştır. Burada yalnız Türkmenler ve dağlı Türkler (Yüksek ve yaylalık kısımlarda) bulunmaktadır. Bunlar da kendilerine öze meydana getirdikleri şifahî kültür malzemelerini, civarın kapalı olması münasebetiyle bugüne dek muhafaza edebilmişlerdir.

Arazi durum itibarıyla dağlık, yaylalıktır. Bu dağlık arazide biraz buğday, biraz diğer hububat ekilir biçilir. Yaylalıklarda yaz aylarında yaylâcılar, yaylâ yaylâmağa çıkarlar. Halkın geçimi buna bağlıdır işte. Bunun yanında, geçiminden âciz olanlar gurbet ellere çalışmaya çıkarlar.

Dağlar, ormanlar ve kuytu dereler üzerinde kurulmuş köylerde dört mevsimin binbir uğraşları içinde geçen yaşantı a-kımları, birer karınca çabası gibi gelir geçer. Geçer ama ağrılar, acılar, sevinçler, neşeli zamanlar böyle degildir. Onlar, bu yeşillik diyarının yaşanmış acı, tatlı anılarını teşkil ederler.

Kışın çok kar yağar bu diyarlara... İlk baharda karlar erir erimez, yani alaca yaz gelir gelmez, eline çakı bıçağı alan önüne bir önlük takan, onüç ondört yaşlarındaki kızlar, madımak toplamağa çıkar, yazıya, bayıra... bazan öyle olur ki, kendi köyündeki madımaqları bitirir de madımakçı kızlar, başka köylere bile giderler. Bundan sonra evelek, yemlik, aşörtme, ı-sırgan, ballıbaba, pancar gibi otları toplamak takip eder bunu... İşte, bu uğraşları yaparken ağzı durur mu kızların? Bu bahar serinliğinde beyit söyler, türkü söyler, destan söyler, türkü yakarlar... Biraz da kaçanın, göçenin dedikodusunu yaparlar hiç olmazsa...

Yukarıda karların erimeye başladığı zamandan dem vurmıştık. Yani yaz ala-

cağından, bostanların ekilmeğe başladığı zamandan. Bu vakitler aşağı yukarı mayıs başlarına tesadüf eder. Bostan ekiler ama, âsi tabiat hiç durur mu? Şirner durur, Yabancı otlar bostanı boğar. Bu otlar ayıklanır, bu ayıklama işi yapılırken, bazıları bedel ederler. Bu imce gibi bir şeydir. Bundan sonra çapa işine başlanır. Dağlardaki karlar iyice erimmiş kiraz ayı gelmiş olur ki, bu zaman da yaz çiftleri çıkmıştır. Ağasını çiftte yollar. Güllü de arkasından tohumu ile azığını götürür. Derken ot ayı gelir, çatar Halk diğer dağların başına bir bakraç yoğurtla, kara güneşin altında yanar, bir çam gölgesinde, bir soğuk suyun başında uğraşır durur, benim Refahiye'lim...

Bu fasıl bittikten sonra, yaylâ ayları gelir çatar. Bakarsınız herkes göçü yükler yaylâya çıkar. Ama bu yerde mal da- var o kadar çok degildir. Yalnız biraz hali vakti fazla olanlar beslerler malı, davarı...

Bunlar da yazın bu işi ticari maksatla yaparlar. Yoksa kış için onlar da saklamazlar. Belli başlı yaylâlar şunlardır. Kızılpınar, Gökçe Oluk, Şarlık, Mendeklik, Gülan, Çardaklı, Çimen yaylaları...

Hal bu durumda iken, ekinler kurur, biçilme zamanı gelir. Aylardan ağustostur. Millet bir kaşık yiyeceğini içeri atmak için yaylâdan kısa zamanda köye inmeğe gayret eder. Ağustosun sıcaklığında efil, efil esen serin ve sert dağ rüzgârları arasında tarlasını tumbunu biçer...

Yemini, yiyeceğini içeri atar. Odu-nunu, çirasını çeker...

Tesbit edebildiğim Refahiye'ye ait folklor malzemesini aşağıya ahyozuzum:

★ DESTANLAR - KOŞMALAR :

Bunlar ekseri düğün, ölüm, gurbet, hapishane ve eşkıyalık, olaylarını terennüm eden halk öyküleridir.

Halk tarafından yakılır, yaratılır, sözlü halk bilgisi mahsulleridir. Bu konuda bulabildiğim destanları, koşmaları ve hikâyeleri sunacağım:

«Horopur» köyünde bir değirmenci varmış, düşmanları tarafından kendi değirmeninde un öğütürken, güz sonu vurmuşlar. Arkasından şu destanı yakmışlar:
Odamm camları kıblaya bakar
Çiftenin kursunu çiğirim yakar
Günlerim, günlerim benim günlerim
Horopur çayında aktı kanlarım,
Değirmende kaldı benim unlarım.

★

Sen ağlama Vahdet bu işler olur,
 Beni vuran zalim Allah'dan bulur.
 Günlerin, günlerim benim günlerim,
 Horopur çayında aktı kanlarım.
 Değirmende kaldı, benim unlarım.

★

Kuruçay'ın bazı köyleri Refahiye'ye bağlı, bu köylerden birinde daha doğrusu SOKKUVA'da ve diğer bir köy olan İ-VİK'te, Kâzım isimli bir adamla Sokkuva'lılar dost oluyorlar. Bu arada iki köy arasında Çaşurluk varmış, Çaşurluğu Kâzım da biçmiş, öbür köyden olanlar da biçmiş... Aralarında bu Çaşurluk sizindi, bizimdi davası yüzünden, anlaşmazlık çıkmış, İvikli Kâzım ile dostları, bu anlaşmazlık yüzünden kavga çıkarmışlar, Kâzım yalnızmış, öbürleri çokluk oldukları için. Kâzım'ı adamakıllı dövmüşler... Kâzımın üzerinde bıçak varmış, kavga esnasında alta düşen Kâzım, bıçağını çekmiş ve hasımlarını yaralamış. Yaralananlardan ölenler olmuş. Bu olayın halk üzerinde yaptığı etkiden dolayı türkü yakmışlar:

Ben atıma binemedim,
Şu dünyada gülemedim,
Evvelleri dostu idim,
Düşman olduğumu bilemedim,

★

Çizmeyi çektim dizime,
Kamayı soktum dizime,
Bir acı çaşur yüzünden
İdamlığı aldım gözüme...

★

Bunları andırır bir olay da, bundan kırkbeş - elli sene evvel, Tuzla Konağı köyünde oluyor: Ağa takımından bir delikanlı Yedipınar'a kaldırıyorlar, eşkiyalar fidye olarak yüz altın istiyorlar. Ağa tarafı parayı temin ediyor, delikanlıyı kurtarmaya gidiyorlar. İşin garip tarafı, verilen müddet geçtiği için, tutukladıkları de-

likanlıyı, eşkiyalar kama ile lime lime ediyorlar. Bunun için yakılan destan da şudur:

Yedi Göze dedin mi,
Yedi kama yedin mi,
Yedi kama yedikçe,
Anam, anam dedin mi?
Oy dağlar, dağlar, dağlar...

★

Daşa verdim yanımı,
Toprak emdi kanımı,
Azraile vermezdim
Canan aldı canımı
Oy dağlar, dağlar, dağlar...

Bu dağlarda rüzgâr eser ama, içlere ferahlık doldurur. Ne çare ki adamın sıcak kanını bu zümrüt gibi yeşillik diyarının onuruyla yakışmayacak şekilde ilgil, ilgil çam ağaçlarının dibine akıtırlar.

Böyle bir olay da Pınaryolu köyünde oluyor: Miras sebebiyle ihtilâflı tarlasını sürmeye giden Mevlüt adlı köylüye, ağa ve adamları mâni olmak istiyorlar. Adam, bu durumu bildiği için, tarlasını sürmeye giderken kösüreye tuttuğu kama bıçağını da yanına alıyor. Her iki taraf da aynı tarlaya çift koşuyorlar, iki hasım taraf arasında münakaşa ile başlayan kavga esnasında adamcağızı adamakıllı dövüyorlar. Bu durumda kendini kurtaramayan Mevlüt, bıçağını çekerek muhasımlarını öldürmüş, buna bir türkü yakmış bizim Fedime baci durur mu? Şiirlerine konu bu.

Karşı armut salkım saçak,
Gelin gardaşlar kaçak,
Biz tarladan kaçmadan,
Yetiştirdi ganlı bıçak.

★

Yara verdim yanımı.
Toprak emdi kanımı,
Ezrail canım almadan,
Mevlüt aldı canımı.

MÂNİLER :

Bunlar Refahiyeli gelinlerin ocak başlarında fırında, eşik üstünde, küründe, pınar başlarında, madımak toplarken, dağda bayırda söyledikleri içli ve duygulu dörtlüklerdir. Burada insanlar, tabiatla başbaşa kaldıklarından, tabiat ve Refahiye'nin kızları güzel olduğundan, güzellik tasvirine daha çok yer verirler. Boşuna de-

Arzu ile Kamber Hikâyesi

— 2 —

Yazan : Şener YÜCE

Aldı Kamber:
 Yel eser duman savrulur
 Kaşın gözüün çevrilir
 Niçin sordun, gül Arzum
 Yol gedikten ayrılır

Gün doğdu aştı Arzum
 Yaşmağın düştü Arzum
 Eğil bir yol öpeyim
 Gönlüme düştü Arzum

Ey gidenler gidenler
 Gelini alıp gidenler
 Südün yüzünü ben yedim
 Kalanı alıp gidenler.

Aldı Arzu:
 Ne ettin ne eyledin
 Lâf mı bildin söyledin
 Bin liralık adımlı
 Beş paralık eyledin.

Aldı Kamber:
 Ne ettim ne eyledim
 Lâf mı bildim söyledim
 Dilim hatâ işledi
 Bıçak ver de keseyim

Ben gidiyom ar ile
 Gönüm doldu zâr ile
 Çek atının başını
 Çizmeme doldu kan ile,

Elma attım al Arzum
 Al yüzüne sür Arzum
 Varmadan kocan olsün
 Geriye dön gel Arzum

Aldı Arap :
 Çaydan geçtim gömlekçek

Gerdamn boynum akça
 Elinde bir deste gül
 Güllü kendinden gözel
Aldı Arzu:
 Çaydan geçtim gömlekçek
 Gerdanım boynum akça
 Elimde bir deste gül
 Demek gül benden gözel

Aldı Arap:
 Şahin misin baz mısın,
 Ördek misin kaz mısın
 Sormak ayıp olmasın
 Gelin misin kız mısın?

Aldı Arzu:
 Şahinim de bazım da
 Ördeğim de kazım da
 Neden sordun hey arap
 Gelinim de kızım da

Aldı Arap:
 Şahin olan baz molur
 Ördek olan kaz molur
 Neden yalan söylersin
 Gelin olan kız molur

Aldı Arzu:
 Şahin olan baz dolur
 Ördek olan kaz dolur
 Allah yardım ederse
 Gelin olan kız dolur

Atın rengi karadır
 Mevlâm neler yaratır
 Sormak ayıp olmasın
 Vatanınız neredir

Aldı Arap:
 Atın rengi karadır
 Mevlâm neler yaratır
 Niçin sordun gül Arzu

Vatanımız saraydır
Aldı Arzu:
 Sen saraya varır mısın
 Geriye gelir misin
 Sarayda Kamberim var
 Sen onu bilir misin?

Aldı Arap:
 Ferek gibi başı var
 Kazma gibi dişi var
 Kamber gibi adamın
 Sarayda ne işi var?

Aldı Arzu:
 Kahve koydum fincana
 Meyil verdim o cana
 Hep canlar kurban olsun
 Kamber gibi adama,

Aldı Arzu:
 Canım yaz sevdiğim yaz
 Var elinde gidiyor saz
 Koçlarım kurban olsun
 Hoş geldin Hıdırellez.

Aldı Kamber:
 Canım iraz canım iraz
 Var elinde gidiyor saz
 Hasretler kavuşturdun
 Hoş geldin Hıdırellez.

Aldı Arzu:
 Erenler ocağında
 Mum söndü kucağında
 Allah canımı alsın
 Kamberin kucağında.
 (Bitti)

memiş atalarımız: Kemah'ın tuzu, Erzincan'ın kazı, Refahiye'nin kızı...

Birkaç örnek:

Karanlık açmak ister
Kelebek uçmak ister,
Benim cahil gönüm de
Yâre kavuşmak ister.

★

Yaylalar, yaylalar,
 Çimen bağladınız mı?
 Ben askere giderken
 Kızlar ağladınız mı?

★

Agustos var, Ekim var,
 Hasta olsam hekim var,
 Benim gönümde sensin,

Senin gönlünde kim var?

★

Ay doğar ay ışığı
Elinde bal kaşığı
Şimdi nerden gelirsin
Evlerin yakışığı.

★

Pınarın başı sarı,
Dibinde taşı sarı,
Allah alınma yazmış,
Gözü göğ, saçı sarı.

★

Mektup yazdım bilesin
Okuyup ta gülesin.
Bu mektubun üstüne,
Durmayıp ta gelesin.

★

Ateşim var külüm yok,
Bülbül oldum dilim yok,
Yarım gitti gideli,
Ağlamadık günüm yok.

★

Kara kara kazanlar,
Kara yazı yazanlar,
Cennet yüzü görmesin,
Aramızı bozanlar.

★

NİNNİLER :

Anadolu'nun her kentinde ve her yöresinde olduğu gibi, Refahiye'li genç hanımlar da çocuğa çok meraklıdır. Bu sevgi ile çocuğu büyütüp delikanlı etmeye kadar birçok âdet ve törelerin icabı yapılır. Buna bizim diyarda «Herkesin geçtiği köprüden geçmek denir.

Refahiye'de iki aylık yavrusunu beşiğe böleyen her ana, yavrusuna uyutmak için ninniler mırıldanır. Çocuk üstüne sevgi, nefkat üstüne ve de vatan, millet sevgisini, ana sevgisi gibi aşlamak üstüne!...

Bazan ninni söylöyen ananın bile, ninni söylöye söylöye uykusu gelir.

Bunlardan birkaç örnek.

Beşiğini devirsin ninni,
Erlüğünü bildirsin ninni.

Tanrı korusun seni hu, hu,
Sen yavrumun ilkinin ninni.

★

Beşiğinin oku bakır,
Sağarım takır takır,
Babasını görünce,

Oğlum güler hakır hakır.

★

Benim oğlum day durur,
Koşar abasını bulur,
Korkmaz düşerim diye,
Uyusun yavrum ninni...

★

Oğlum beyley heyidir
Beyler elin beyidir
Kırk kız kurban olsun,
Oğlum yürek beyidir ninni.

★

Hey kargalar kargalar,
Ceviz dalı ırgalar,
Haydi defolun oradan hu, hu,
Düşme oğlumun peşine ninni.

★

Kargaların odası
Samanlıktır yuvası,
Gel kızımın babası,
Getir lokum maması, ninni.

★

Ninniler yaman olur,
Savrulur saman olur,
Babasız yavruların,
Hali pek yaman olur, ninni.

★

Gel ağlama iki gözlüm,
Beşik olsun sana dizim,
Büyüsün benim körpe kuzum.
Uyusun yavrum ninni.

★

Dandini dandini daniki,
Yıldız saydım on iki,
On ikinin yarısı,
Gel kızımın dayısı, ninni.

★

Dandan edeyim seni,
Gömlüksüz koydun beni,
Akşam baban gelirse,
Hem seni döver, hem beni.

★

Ninni diyecek yüreğim yok,
Sallayacak bileğim yok,
Sana haktan dileğim çok,
Ninni benim çocuğum ninni.

★

Ok yayımı hazırlamam,
Ben oğlumu azarlamam,
Hu, hu bir Allah,
Sen uykuvar ver Allah.

★

ARAŞTIRMALARI

E diyem E'yin gele,
Allahdan tayın gele,
Uzun uzun yollardan,
Efendi dayın gele...

★

E diyeyim uyuyasın yavrum,
Uyuya büyüyesin yavrum,
Eyler cicim eyler eyler,
Eyler gülüm eyler eyler.

★

Ninni derim ben sana,
Uyu yavrum sen bana,
Allah sabırlar versin,
Hem sana, hem de bana ninni.

BİLMECELER ve MESELLER:

Halk zekâ ve mantığının ustalıklı ter-tibinden doğan bu zekâ oyunları, maddî şuurun en belîğ ifadesini ilgi çekici bir tarzda yansıtan buluşlardır.

Maksadın ifadesini muhatabına en güzel şekilde anlatmak, dolayısıyla karşısındaki için seziş kuvvet ve kabiliyetini ölçmek için birden çok taraflı gaye ile meydana getirilen bilmecelelerin, Refahiye folklorunda yeri çok büyük olsa gerektir.

Bilmecelelerden örnekler :

Ben giderim o gider,
Önüm sıra kalbur kadar iz eder (Hedük)
İstanbulda süt bişer.
Kokusu buraya düşer (Mektup)
Yeraltından yıldız geçer (Saban demiri),
Beş kardeş bir kuyu işler (Örgü şişleri)
Dağdan akıttım, büke sıkıttım (Para, kese)

Ev üstünde gümüş tabak (Ay)
Dal ucunda kitli sandık (Ceviz)
Yeraltında kazan kaynar (Karınca)
Kuyruğu kendirden, kendi demirden
(İğne iplik)

Ufacık fil taşı dolandır, dağı taşı (Göz)
Hat dedim hut dedim kapı önünde yat
dedim (Süpürge)

Göl altında yası taş, gelene de has, gi-dene de has (Cami)

Bir ufacak fıçık, içi dolu turşucuk (Limon)

Allah yapar yapısını, bıçak keser kapısını (Karpuz)

Yol üstüne sac koydum, geleni gideni aç koydum (Ramazan)

Etten kantar, altın tartar (Küpe)

Yüzü parlak ışıdır, bütün evi ışıtır (Lâmba)

Biri kaynar, biri oynar (Kepçe)
Çarşıdan alınmaz, mendile koyulmaz,
tadına doyulmaz (Uyku)

Canlı kaçır, cansız kovalar (Araba)
Akşam serdim, sabah topladım (Yıldız)
Sarı öküz yattı kalkmadı, kara öküz git-ti gelmedi (Ateş, duman)

Yol üstünde selvi sandık (Mezar)
Dam ardında teke bağlı, boynuzları kö-ke bağlı (Kabak)

Yol üstünde yağlı kayış (Yılan)

Meseller :

Daha ziyade kışın boş zamanlarında ocak başlarında hoş sohbet yapmak için, ya aile efradı arasında veya eş-dost arasında söylenir. Bu arada imtihan edersine bir durum hasıl olur. Meselin karşılığını bilmeyenin mahcupluğu şurda dur-sun, işin kötü tarafı, soran şöyle bir tehditle adamın başucuna dikilir: «Bilmezsen seni satarım». Buna, «Mesel satma» denir, bizim diyarda.

REFAHİYE'DE ATASÖZLERİ :

Bir kere işitilmesiyle hâfızalara nakşol-mak kudret ve kuvvetini haiz olan atasöz-lerimiz, herbirimizin hayatî hâdiselerdeki davranışını iyi ve ahlâkî neticelere bağ-layabilmek için hareket noktası olarak kabul edilir. Boşuna dememiş atalarımız: «Büyük sözü dinle, büyük konuşma» diye.

Pişmiş aşı su katma.

Düşenin dostu olmaz.

Canı sopa isteyen keçi, gider gelir ço-banın değneğine sürtünür.

Eceli gelen köpek, cami duvarına işer.
Kurt dumanlı havayı sever.

Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur.
Kel başa şimşir tarak.

Zora dağtaş dayanmaz.

Açma kutuyu, söyletme kötüyü.

Davulun sesi uzaktan hoş gelir.

Bunlara benzer daha binlerce, atasöz-lerimiz vardır. Bunlar babadan oğula, ana-dan kıza mânevî bir miras şeklinde akıp giden seneler içerisinde nesilden nesile devam edegelmiştir. Bunları tam olarak tes-bit etmek, kanaatimce mümkün değildir.

REFAHİYE'DE HALK TÜRKÜLERİ:

Refahiye türküleri, elem, keder, zevk,

neşe, ölüm, cinayet, büyüklük, yiğitlik, kahramanlık, askerlik, eşkiya, sevgi, saygı gibi toplumun içten gelen ve doğan akislerini bize sesli bir ritm ve ahenk içinde, düşünce ve duygu bakımından dolgun olarak yansıtan maşerî ve millî bir mânevî değerimizdir,

Refahiye halkı, türküyü günlük işleri arasında söyler. Evin ağası dağa oduna, çifte çubuğa giderken, gençler de hem işe giderken, hem de eğlenirken söylerler.

Hanımlara gelince, onlar; âdet ve törelere uygun bulmadıkları bazı olayları hicvederek, kınayarak türküler yakarlar. Bunlar tarla yolunda, su yolunda, fırında, küründe dağda, bayırda, bulgur döğmede, kolayca yaygın hale gelir. Ata ve ninelelerinden öğrendikleri türkülerini de söylerler.

Bazı türkülerin hikâyeleriyle sunuluşu:

Pımarıyolu köyünde, Mehmet isminde bir delikanlıyı, Yazı köyünden evlendirirler. Mehmet'in Tellisi kocaman kart gelin olduğu halde, tarla biçmeyi bir türlü beceremez. Ekinler kurumuş, tarla yüzüne dökülüyor, Mehmet'in çok ağrına gitmiş bu iş. Çünkü bütün tarlalarının yollarında ırğatlar Tellise yakılan türkülerini ballandıra ballandıra çalıp çağırıyorlar. Mehmet, türküler kulağına gelir gelmez, Telliyi adam akıllı dövmüş, döğmesinin üstüne de bir türkü daha yakmış ırğatlar. Biz sonuncu yakılan türküyü almayı uygun bulduk:

Eşek olamn deresi
Arkam masta yarası
Değme Mehmet geline
Telli üç oğlan anası.

Arpa biçtim az kaldı
Tel kırıldı saz kaldı
Daha çok biçecektim
Kıyılarımda az kaldı.

Arpa konu duruyor
Buğday konu kuruyor
Kınamayın komşular
Ellerim kırılıyor.

Miralay Türküsü: Bunu daha ziyade, hanımlar düşünlerde oynadıkları mahallî danslarda terennüm ederler. Çok hareketli

bir melodisi vardır.

Ben başıma koyamam
Miralayın fesini
İşitmeden duramam
Nazlı yârin sesini.

Oy miralay, miralay
Askerin tabur alay,

Oy miralay miralay
Askerin alay, alay
Al kızları askere
Askerlik olsun kolay.

Oy miralay, miralay
Askerin tabur, alay,

Ben karşıma koyamam
Kadife kavukları
Pencereden bakıyor
Peygamber tavukları.

Oy miralay, miralay
Askerin tabur, alay,

(Sonu gelecek sayıda)

(Folklor: 96)

Aynı Olayları :

GEÇEN AY YAPILAN 8. HALK OYUNLARI BAYRAMI Ve Diğer Halk Oyunları Kuruluşları Çalışmaları

Yazan : Bora HİNÇER

Yurdumuzda Halk Oyunları ve Dansları konusunda son yıllarda ilgi çekici çalışmalar yapılmakta ve başarılı olmaktadır. Bunlar hem halkımız, hem de yabancılar tarafından dikkatle izlenmektedir.

Yüksek Tahsil Gençliği Türk Folklor Enstitüsü Kurma Derneği, Millî Türk Talebe Birliği Folklor Md. lüğü, TMT. Federasyonu Folklor Komisyonu, orta Doğu Teknik Üniversitesi Folklor Kulübü, Robert Kolej Folklor Kulübü, Türkiye Millî Oyunlar Dernekleri Federasyonu, Türkiye Göçmen Dernekleri Federasyonu gibi kuruluşlar, bünyeleri içinde kurmuş oldukları Folk-Dans topluluklarıyla geniş şekilde çalışmalarda bulunmakta, genç ve aydın nesle millî danslarımızı sevdirmektedir. Gençlerimiz birkaç bölgenin birden millî danslarını öğrenmekte ve bunları başarıyla oynamaktadır.

Yukarıda adı geçen kuruluşlardan Y. T. G. Türk Folklor Enstitüsü K. D'ne mensup 30 kişilik bir grup, bu ayın ortasında Millî Danslarımızı Avrupa'da temsil etmek üzere Hollanda, Belçika, İsviçre ve Avusturya'ya gitmiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından organize edilen ve 25 gün sürecek olan bu seyahatlerinde, Dernek elemanları, Karadeniz, Gaziantep, Kars, Van, Bitlis, Erzurum, Elâzığ ve Sivas Bölge Oyunlarını oynayacaklardır.

Bu ayın 15 inde basın mensupları ve dernek üyelerinin ailelerine yaptıkları gösteride, gerek oyunlar, gerek kıyafetler ve gerekse enstrümanlar bakımından tatmin-kâr görülen Y. T. G. Türk Folklor Enstitüsü K. D. nin Avrupa'da Halk Oyunlarımızı en iyi şekilde temsil edeceğine muhakkak nazarıyla bakılmaktadır:

Millî Türk Talebe Birliği tarafından İstanbul ve Ankara'da «Bozkurt Gecesi» adile hazırlanan Millî Dans Geceleri; İstanbul'da 1-10 Temmuz günleri arasında Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi tarafından düzenlenen 8. Halk Oyunları Bayramı ve yine İstanbul'da Türkiye Millî Talebe Federasyonunca tertip

edilen XI. Uluslararası Kültür Şenliği mü nasebetile yapılan Halk Oyunları Haftası, büyük alâka uyandırmıştır.

★

Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi'nin bu yıl hazırladığı 8. Halk Oyunları Bayramına, önceki bayramlarda olduğu gibi yine değişik ve çeşitli oyunlarla yeni topluluklar katılmıştır. Aşağıda bu toplulukların adlarını, kaç kişiyle katıldıklarını, sazların adet ve çeşitleri ile oyunların adlarını veriyoruz.

1. Urfa
Takım : 10 kişi (5 erkek, 5 kadın)
Çalgı : Zurna ve 2 davul
Oyunlar : 1. Halay 2. Dörtlü 3: Derik
- 4: Lorke

- II. Safranbolu
Takım: 4 erkek
Çalgı : 1 cura, 4 bağlama, darbuka ka val, kaşık, zilli maşa.
Oyunlar: 1. Beyler aman 2. Boztlaklı oyun 3. Aç kapı

- III. Silifke
Takım : 7 kız
Çalgı : Klârinet, kemençe (keman), 2 davul
Oyunlar 1. Sallama 2. Silifkenin yoğurdu 3. Türkmen kızı

- IV. Bitlis
Takım : 9 kişi (2 kız ve 7 erkek)
Çalgı : Zurna ve davul
Oyunlar : 1. Aşurma (giriş), 2. Heyecan / Garzana, 3. Modgane, 4. Meyroki
5. Papori

- V Çankırı - Eldivan
Takım : 10 erkek
Çalgı : Zurna ve davul
Oyunlar : 1. Hora, 2. Tura, 3: Sim-sim

- VI. Edirne (Rumeli oyunları)
Takım : 8 kişi (4 kız ve 4 erkek)
Çalgı : 2 davul ve 2 zurna
Oyunlar : 1. Fatoş, 2. Kâzibe, 3: Mendil, 4. İnce gayda

VII. Kastamonu

Takım : 6 erkek

Çalgı : zurna ve iki davul

Oyunlar : 1. Sepetçioğlu, 2. Davul oyunu, 3. Çırdak (Yarım Çırdak) Çatan-zaro

VIII. Elâzığ

Takım : 10 kişi (5 kız ve 5 erkek)

Çalgı : Klârinet ve davul

Oyunlar : 1. İsfahan, 2. Şeve kırma
3. Ağırılama, 4. Büyük ceviz, 5: Üç ayak

IX. Muş

Takım : 8 erkek

Çalgı : davul ve zurna

Oyunlar : 1. Aşırma, 2. Koçeri, 3. Yar
ha Meryem, 4 Berivan, 5. Çepikli

X. Silifke (Kırtal köyü, Türkmen ta-

kımı)

Takım : 4 kişi (2 kız ve 2 erkek)

Çalgı : Kemene, çöğür, delbek (yu-
varlak def), davul (kare def)Oyunlar : 1. Mengi, 2. Muhammed-ali
samahı, 3. Kırklar samahı

XI. Çankırı - Şabanözü

Takım : 6 erkek

Çalgı : Davul ve zurna

Oyun : Cirit oyunu

XII. Çankırı - Eskipazar

Takım : 2 erkek

Çalgı : Zurna ve 2 davul

Oyunlar : Davullu köçek oyunları 1.
Oturak havası, 2 Selâmlık, 3. Koşma, 4.
Karşılama, 5. Zeybek, 6. Köçek

8: Ha'k Oyunları Bayramına katılan topluluklardan Bitlis'liler ...
(Fotoğraf: Herman H. KREIDER)

Çobanla Köpeği

Derleyen : Numan KARTAL

(Derleniş yeri ve yılı: Kandıra'nın Bakır-
lı ile Kuşça köyü, 1958. Anlatıcılar: Meh-
met Türkoğlu ile Alişan Dayı.)

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman
içinde, kalbur saman içinde, cinler cirit
oynarken eski hamam içinde. Vay neler
varmış vay neler varmış. Yeller eser, su-
lar çağlarmış. Aptallar top oynar, akıllı-
lar ağlarmış. Allahın kulu da çokmuş. Ki-
misi akıllı imiş, başlarında kavak yelleri
esermiş, kimisi akılsızmış, genç kızlara tür
kü söylemiş. Böyle zamanlardan birinde,
bir varmış, bir yokmuş, ta alnı kırışık, yü-
zü buruşuk, yüreği ak, gönlü pak, saçla-
rına karlar yağmış ak saçlı bir kocakarının
bir oğlu varmış... İşi yokmuş, bir aşağı,
bir yukarı dolaşır da yolları ölçermiş. Oğ-
lan büyümüş, büyüdükçe gelişip serpilmiş.
Can bu demiş, sıkıldı gayrı, bir kesere sap
olmak istemiş, hele bir boş gezenin kal-
fası olmaktan kurtulayım diye, anasına ses-
lenmiş. Sonunda iki koyun, bir keçi al-
mış, kırlara gütmeye gitmiş. Bu tarla be-
nim, şu tarla senin demiş de sonunda bir
çobana rast gelmiş. Bir de bakmış çoban,
tek değilmiş, iki arkadaşı ile birlikte de-
ğil miymiş... Üç çoban tutmuşlar köpeği,
durmadan döverlermiş.

Yufka yürekliymiş, dayanamamış, kalbi
bir iyicene yanmış. İleri atılıp, bre çob-
anlar niçin döversiniz köpeği demiş? Ek-
meğimizi yedi, diye karşılık vermişler. De-
likanlı şaşırmış, bir ekmek için de köpek
dövülür mü diye dert yanmış... Canı var,
dili yok cancağızın, ekmek vereyim de
dövmeyin, diye yalvarmış... Çobanlar razı
olmuş, dövmeye durmuş, köpek, delikanlı-
ya bakmış, kurtuluş sevincini, parlayan
gözleri ile anlatmış. O gün öyle geçmiş,
ertesi gün gelmiş. Delikanlı yine aynı ye-
re gitmiş. Bu sefer de çobanlar, bir kedi
dövermiş... Delikanlı yine dayanamamış,
içi yanmış, neden dövdüklerini sormuş.
Aynı karşılığı almış. Kediye acımış, ek-
mek verip kediyi kurtarmış. O da parla-
yan gözleriyle delikanlıya bakmış, sevin-
cini bakışları ile anlatmış...

Gün böylece bitmiş, delikanlı eve gel-

miş. Ertesi gün gelmiş, delikanlı yine ay-
nı yere gitmiş. Çobanlar bu sefer bir yı-
lan dövermiş. Sormuş: Soğuk hayvandır,
hem de koyunlarımızı emdi, karşılığımı
almış. Ne de olsa yürek bu, taş olsa erir:
Delikanlının yüreği yine erimmiş, içinden
bir acıma gelmiş. Koyun vereyim, bira-
kın dövmeyi demiş. Çobanlar razı olmuş-
lar, koyunları almakla dövmeyi bırak-
mışlar. Delikanlı rahatlık duymuş, evine
doğru dönüp yola koyulmuş.

Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş,
bir de bakmış arkasına ki yılan süzüle sü-
züle gelirmiş. Delikanlı şaşmış, olduğu
yerde duraklamış. Yılan dile gelmiş, ba-
basının evine davet etmiş. Delikanlı ka-
bul etmiş, yola düzülmüşler, süzüm sü-
züm süzülmüşler. Az gitmişler, uz git-
mişler, giderken biraz dertleşelim demiş-
ler. Delikanlı yılanı, babasının evinde ne
yapacaklarını sormuş, yılan; iyiliğinin kar-
şılığını vermek gerek, dilekte bulunacak-
sın demiş. İle de bir yüzük dilemesini salık
vermiş. Delikanlı kabul etmiş, derken e-
fendime söyleyeyim varmışlar Hindistana,
dolaşıp gelmişler evin kapısına... Kapı
birden açılmış, muhafız yılanlar şaşırmış.
Açmışlar ağızlarını, koşmuşlar delikanlıya.
Şaşkınlık sırası delikanlıya gelmiş. Kaç-
sam mı kaçmasam mı diye düşünmüş!
Yandım öldüm demeye zaman kalmamış,
diğer yılan öne fırlamış. Başından geçen-
leri anlatmış bir bir de, beni ölümden
o kurtardı, demiş. Çekilmişler muhafız yı-
lanlar kenara, döşenmiş yerlere halılar,
durmuş muhafızlar, buyur etmişler içeri
delikanlıyı.

Baba yılan divana kurulmuş, otur-
muş, keyif edermiş. Delikanlıyı görünce,
dile benden ne dilersem, demiş. Delikanlı
yüzük dilemiş. Baba yılan yüzüğü ver-
miş, delikanlı teşekkür edip oradan ayrıl-
mış. Az gitmiş, uz gitmiş, gelmiş kendi e-
vine. Bak ne getirdim sana demiş, anası-
na da gönlündekini söylemiş. Meğer gön-
lündeki, padişahın kızı imiş. Muradım,
padişahın kızıdır, var git iste demiş.

Ak saçlı anacığı, oğul biz kimiz ki bi-

ze padişah kız verecek, herkes dengini a-ramalı, diye seslenmiş. Ama gönül bu, fer-man dinler mi? Oğlan yanmış bir kere a-huna, Ana ana; ak pülçekli canım ana, be-ni anlasana, yandım kızın ahına, demiş.

Ana bu, ak pülçekli, ak yürekli ana dayanamamış, kalkmış, padişaha gitmiş. Önünde diz çökmüş, Allah'ın izni, Pey-gamberin kavli ile sizin kızı, bizim oğlana istemeğe geldim, demiş. Padişah şöyle bir bakmış, kızın da gözlerinde şimşek çak-mış, kızmış, hızını alamamış, kadıncağızı merdivenden aşağı atmış. Kara yazgılı a-na ağlamış, kanlı yaşlar gözlerini dağla-mış, boynu bükük eve gelmiş, olanları bir bir oğluna anlatmış. Beni elin maskarası ettin, diye de biraz dert yanmış. Oğlan iç geçirmiş, bire padişah, bensana gös-teririm demiş. Yüzüğü cebinden çıkarıp yalamış. Hemencecik iki Arap çıkagelmiş. Boylu postlu, vurduklarını çokertecek cins tenmiş araplar... Oğlan emretmiş, anneme ceviz kabuğu içinde elbise getireceksiniz, demiş. Elbiseleri Araplar getirmiş, anacığı oğlanın giymiş, olmuş bir hanım. Oğlan geçmiş anasının karşısına, şimdi seni be-ğenir demiş korkma. Anacığı boynunu bükmüş, padişahın sarayına kalkıp git-miş. Buyur etmişler içeri, izzeti ikramda bulunmuşlar, dert yanıp derman dilemiş-ler de sözü evliliğe getirmişler... Öyle ya oğlanın mayana meme vermezler derler, doğru söze ne denilir? Aklı başında olan ana da, bunu böyle bilir. Ağlamasını bilmek de bir hünerdir. Ana ağlamış, dert yanıp der-manını aramış. Allah'ın izni ile sizin kı-zı, bizim oğlana istemeye geldim diye sö-zü bağlamış. Padişah razı olmuş, yalnız şart koşmuş: Bahçemde saray kurulacak, evinizden saraya altından yol döşenecek. Olursa bunlar veririm, olmazsa sizi ters yüz ederim, anladınız mı bilmem, demiş. Rız olmuş ana, selâm durmuş padişaha. Sevinçle gelmiş eve, anlatmış olanları oğluna. Oğlan sevinmiş, dünya benim ol-du demiş de yine yüzüğü yalamış. İki Arap çıkagelmiş, emriniz şehzadem demiş-ler... Delikanlı, şehzade değilim ama, pa-dişah damadı olmaktır muradım demiş. Şu andan tezi yok, varın padişahın bah-çesine, kurun sarayı, döşeyin yola altın-ları diye buyurmuş...

Gece bitmiş, gün doğmuş. Şafakla bir-likte padişahın hatunu kalkmış. Pencereye gidip açmış, gözleri kamaşmış. Güneş gök-ten indi sanmış! Şaşkınlık içinde padişah ha koşmuş, durumu anlatmış. Padişah meraklanmış ta kalkıp bakmış. Hatun ha-tun, oğlan sarayı yaptırmış, saray heru de altındanmış. Yolu da döşenmiş, güneş gibi parlamış: Şimdi ne yapacağız, kız gitti elden, can koptu yürekten, ama ha-tunun bir bildiği varmış, çatlarcasına kaht-kahayı basmış: Derken kapı çalınmış, ge-lenler içeri alınmış. İsteğiniz tamam, kız hazır demişler. Düğün dernek kurmuşlar, oğlanı bağız etmeye koyulmuşlar. Davul-lar çalmış, sofralar kurulmuş, içkiler su gibi akmış ta ortalık sarhoş olmuş. Baş-ta geleceklerden habersiz delikanlı, mu-rada erdim diye sevinmiş, gönlü dolu do-lu zıfak odasına girmiş.

Kız, saray ile yolu, oğlanın nasıl yap-tırdığını merak etmiş, sormadan edeme-miş. A tatlım, karacığın değil miyim, söy-le, ben de bileyim demiş. Oğlan gülmüş, be hatun, karının fendi erkeği yendi, der-ler ama, haydi söyleyeyim demiş: Yüzüğü gösterip hikâyesini anlatmış. Olan olmuş, vakti saati gelmiş, uyku zamanıdır den-miş. Yatmışlar yatağa, dalmışlar uykuya. Ama kız uyumamış, almış yüzüğü, yala-muş, dili ile... Gelmiş Araplar, demiş on-lara; götürün beni sevgilime. Meğer sev-gilisi varmış, ona kavuşmak muradıymış. Araplar emredilene yapmışlar; saray ile kızı denizin ortasına götürmüşler, sev-gilisini de oraya getirmişler...

Ne var ki yerin kulağı vardır, der-ler. Sarayın da karşıya, denizin ortasına geçirilişini köpek görmüş, kediyi bulmuş, ona durumu anlatmış. Kediye seni deniz-den karşıya geçireceğim, o kızın evine gideceksin demiş. Sonra da orada bir sı-çan tut, gövdesini ye, ama kuyruğunu yeme, o kızın burnuna sok, diye tenbih etmiş. Köpek kediyi karşıya geçirmiş, kedi sözünü tutmuş. Sıçanı yakalamış, göv-desini yeyip, kuyruğunu kızın burnu-na sokmuş... Kız pışkırmış, biraz da aksırıp öksürmüştü... Y ü z ü k ağzın-dan yere düşmüş. Kedi yüzüğü kapıp dörtnala koşmuş, köpeğin yanına gelmiş, yüzüğü aldı demiş. Bu sefer köpek zor-

luk çıkarmış, yüzüğü bana vermezsen, seni karşıya geçirmem demiş. Kedi yüzü-ğü vermiş, köpek kediyi sırtına alıp de-nize girmiş. Karşı kıyıya geçmek için yüz-meye koyulmuş. Aksilik olunca olur, bu defa yine öyle olmuş, bir balık köpeğe hücum etmiş. Köpek kendimi koruyaym derken, yüzüğü denize düşürmüştü. Balık yüzüğü yutmuş, köpek ile kedi kedere bürünmüş. Keder içinde çıkmışlar kıyı-ya, başlamışlar sayıklamaya. Başlamışlar bir aşağı, bir yukarı denizin kıyısında do-laşmaya. Derken bir balıkçı sergisi başına dikilmişler, balıkçının balık kestiğini gör-müşler. Kedi miyav diye bağırmış, köpek hav hav diye havlamış, balıkçı da bir ba-lığı kesip kedi ile köpeğe atmış, kedi şöyle bir koklamış, gözleri parlamış. Meğer yüzük o balık parçasının içindeymiş. Kedi köpeğe bakmış, dostum arama, gel ben buldum demiş.

Köpek sevinmiş, kedinin yanına gel-miş. Koyulmuşlar yola, koşmuşlar dörtnala. Varmışlar Hindistana: Hindistan der-ler var olan ülke uzakmış, ortalık sıcak-mış, güller de açarmış. Oturmuşlar bir söğüt gölgesine, almışlar derin bir nefes. Sonra başlamışlar konuşmaya... Hindistan nere, bizim memleket nere diye. Tekrar kalkmışlar, yola düzülmüşler... Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ayla bir güz gitmişler de gelmişler oğlanın e-vine. Bakmışlar ki, ak pülçekli, yufka yürekli anacığı başına kara yazmalar bağ-lamış, kara kara düşünürmüş.

Oğlan köşede oturmuş, hüngür hün-gür ağlamış. Kız gitti gideli hiç yemez, dili söylemezmiş. Ana oğluna döner, a be-nim kara bahtlı yavrum ağlama, başımıza gelen bu haller, bir gün düzelir diye söy-lenirmiş ama, oğlan anacığına; ana ana, beni anlasana, ben onun nârına yandım, muradımı almadım, ona yanarım diye dert yanarmış... Bu öylesine bir olaymış ki, Leylâ'nın aşkı bile bunun yanında hiç kalarmış. Bu acıya bütün tabiat da katıl-mış. Açan güller açmaz, akan pınarlar ak-maz, öten kuşlar ötmez olmuş. Esen rüz-gârlar da esmez olmuş. Kedi atılmış ileri, hey dertlim, melek yüzlüm ağlama gayrı, ananın kara gününü ak yap, gayrı diye seslenmiş. Köpek de köşede oğlan ile a-

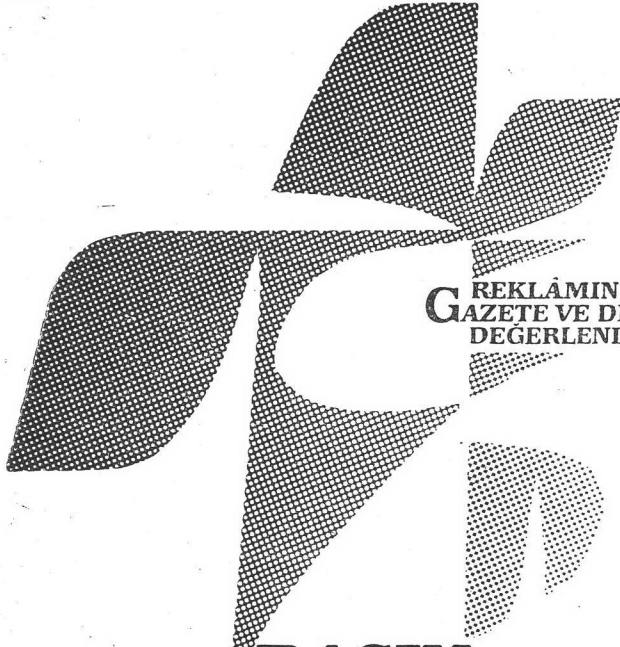
nacığını süzermiş. Oğlan başını kaldırmış, ana kaşının altından bakmış. Gördükleri bir kedi ile köpekmiş ama, oğlan aaa... siz benim çobanın dayağundan kurtardık-larım, burada ne arıyorsunuz, demiş? Karşılık vermemiş kedi ile köpek, çünkü ağlarlarmış o anda sevinçten iç çekerek. Çıkmış kedi yüzüğü, uzatmış oğlana. Oğlan şaşırmış, yüzüğü sevinçle almış. Gülmüş te gülen yanaklarında güller a-çılmış. Oğlan yüzüğü yakalamış, çıkagel-miş Araplar... Ferman buyurmuş, denizin ortasında saray tekrar padişahın bahçe-sinde kurulmuş. Çocuk padişaha gitmiş, kızı şikâyet etmiş. Padişah kızı aramış, sevgilisi ile kendisinin canını öbür dün-yaya yolcu etmiş. İkisine de kırk satır vurmuş... Rız olursan büyük kızımı ve-reyim demiş. Oğlan rız olmuş, düğün dernek kurulmuş. Kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar, kırk sofraya kaldırıp kırk sofraya kondurmuşlar... Kırk davul da çal-dırmışlar. Kedi ile köpeği yanlarına al-mışlar. Ana sevinmiş, oğlan murada er-miş. Gökten üç elma düştü, onlar erdi muradına, biz çıkalım kerevetine.

DERGİMİZ 18 YAŞINDA

Dergimiz elinize almış olduğunuz, 205. sayısı ile 18 yaşına basmış bu-lunuyor. Basım tarihimizde bilim ve edebiyat dergilerinin bu yaşa gelme-si, büyük bir bahtiyarlıktır. Bu, ay-nı zamanda sarsılmaz bir azmin ve direnişin, çeşitli zorluk ve istrapla-rı yenmesi demektir. Biz, bu bahti-yarlığa değerli abone ve okuyucula-rımızın desteğiyle gelmiş bulunuyo-ruz.

Dayanma gücümüz, dergimizi bü-tün dünya kitaplıklarında aranılan bir «Türk Folklor Hazinesi» haline getirmiştir. Tüklenen eski sayıları-muz güz döneminde yeniden basıla-cak, cilt ve takım siparişleri karşı-lanacaktır.

Bizi teşvik edenlere, binlerce te-şekkür ve şükran... T. F. A.

REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın: 17733 — 97)

Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:

3 \$, 1 £

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı:
Son Telgraf Matbaası

İstanbul

Otomobilinizi koruyunuz...

Mobiloil SPECIAL

MOTORUNUZUN

ÖMRÜNÜ

UZATIR!

Mobiloil Special,
geni bir ambalaj içinde
pıyasaya arz edilmiştir.

✓ Mobiloil Special otomobilinizin motor aksamını ince bir tabaka halinde devamlı olarak örter ve bu kısımları paslanmaya karşı korur.

✓ Motorunuz çalışmaya başlar başlamaz Mobiloil Special, aşınma önleyici hassaları ile, bütün hareket eden kısımlara hemen ulaşır.

✓ Mobiloil Special'm kurum ve birikintilere engel olan özellikleri motorunuzu tertemiz tutar.

✓ Şimdi kullanmakta olduğunuz motor yağı ne olursa olsun ilk yağ değiştirme zamanında siz de arabanızı Mobiloil Special ile koruyabilirsiniz.

✓ Dört mevsimin motor yağı Mobiloil Special ve Mobil istasyonlarında bulacağınız kaliteli servis, arabanızın ömrünü uzatır, arızasız, rahat ve daha fazla kilometre yapmanızı sağlar.

(Folklor: 98)

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabelli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

buyolda sizin için

en büyük şanstır.

**Türkiye
Vakıflar
Bankası**

(Basın: 16141 - A - 8256 - 99)

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de
TÜRK TİCARET BANKASI
EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

KÜLTÜR YAYIN 9

(Folklor: 102)

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın: 9221 - 10)

(Folklor : 101)